



ČÍTANKA

PRO ÚSTAVY UČITELSKÉ.

DÍL II.

—
ČÁST DRUHÁ.

—
SLOŽILA

ČÍTANKOVÁ KOMISE.

V PRAZE

STÁTNÍ NAKLADATELSTVÍ

1. Kosmas.

Česká kronika.

V první knize vypravuje Kosmas o přechodu praotce Čecha, o Krokovi a jeho dcerách, o pohanění kněžny Libuše. Libuše se rozhodne, že pojme za manžela Přemysla.

Mezitím ustanoveni jsou poslové, kteří by mužovi přednesli uzavření kněžny i lidu. Ty když kněžna viděla, ani váhají, jako nevědouce kudy, pravila: „Což váháte? Jděte bez rozpaků za koněm mým; ten vás dovede a přivede zpátky pravou cestou, neb jest od něho ta cesta nejednou šlapána.“ ... Již pak byli přešli přes hory, již a již blížili se ke vsi, ke které šli; tu běžel chlapec jakýs v jich oustřety, jehož tázali se, pravice: „Ei, dobrý chlapěčku, zdali jest tato vesnice Stadici a zdali jest v ní muž jménem Přemysl?“ „Jest to,“ odpověděl, „ves, kterou hledáte, a hle! muž Přemysl nablízku v poli volů popohání, aby dílo, které koná, rychleji dokonal.“ K němuž poslové přistoupivše, pravili: „Muži blažený, kníže nám bohy zplozený!“ A jak je zvyk sedláků, není dost jednou říci, než opětovali:

„Zdráv buď, kníže, a opět zdráv, vši chvály přehodný;
pust voly, roucha změň, na komoň ten rač posaditi se.“

Roucha pak ukazují, koně též, an vesele řehce.

„Paní naše Libuše a všecken lid vzkazuje ti, abys brzy přišel a přijal panství tobě a potomkům tvým souzené. Všecko naše a my sami v tvých rukou jsme, tebe za kníže, tebe za soudce, tebe za správce, tebe za ochránce, tebe jediného za pána volíme.“ Ke kteréžto řeči muž moudrý, jako předvídaje věci budoucí, zastavil a otku, kterou držel v ruce, vdružil v zemi, i pustiv voly, pravil: „Jděte, odkud jste přišli,“ kteřížto ihned rychleji, než vyřčeno, s očí zmizeli a nikdy více nejsou spatřeni. Ale líska, kterou byl v zemi vdružil, vypustila tři vysoké prameny. a, což víc ku podivu, s listy a s ořechy. Mužové pak, vidouce tyto věci, ježto se dály, stáli jsou zaraženi.

Kteréž on vlídným způsobem hospodářů zval k snídani, i vyňal z kabele lyčené chléb plesnivý a kus sýra a tu kabeli položil na trávu na místě stolu a na hrubý ubrus. Zatím když snídali, když
30 vodu z lahvice pili, dva prameny čili odnože uschly a opadly, ale třetí rostl tím výše a šíře. Z toho vzniklo hostům ještě větší podivení s bázní. A on dí: „Co se divíte? Vězte, že z našeho pokolení mnoho se pánů zrodí, ale jeden po každé bude panovati. Ale kdyby pani vaše nebyla s tou věcí tak spěchala, nýbrž po malou chvíli osudů
35 běžících čekala, by pro mne byla tak brzo neposlala, kolik synů panovníčích by se narodilo, tolik pánů měla by vaše země.“

Potom oděn ve knížecí roucho a vzav obuv královskou, vsedl na koně bujného oráč; nezapomínaje však na svůj stav, vzal s sebou své střevíce veskrze z lýčí ušité, kteréž kázal chovati pro budoucnost.
40 i chovají se na Vyšehradě v komoře knížecí až podnes a na věčné časy. Stalo pak se, když šli nadcházkami a poslové přece ještě jakožto s pánem zánovným nedůvěřovali si volněji mluvití, než jako holubi, když k nim nějaký cizí přiletí, s počátku se ho bojí, ale brzy v letu samém naň si zvyknou a jako za svého jej mají a milují, tak
45 oni, když jdouce rozprávěli a řečmi cestu ukracovali i šaškuje žertovnými řečmi na unavení zapomínali, jeden, který byl snělejší a prostořečejší, řekl: „O, pane, pověz nám, nač jsi tyto střevíce z lýčí ušité, které k ničemu nejsou, než aby je zahodil, nám kázal schovati, nemůžeme se dosti nadiviti.“ Jimž on dí: „Na to jsem je
50 dal a dám schovati na věky, aby naši potomci věděli, odkud jsou poslí, i aby živi byli v bázni a nedověřovali, aby lidí sobě od Boha svěřených netiskli nespravedlivě z hrdosti, poněvadž všichni jsou rovni učinění od přirozenosti. Nyní však buď zase mně dovoleno, vás se tázati, zdali jest chvalitebněji, z chudoby povýšenu býti
55 k hodnosti, čili z hodnosti uvrženu býti v chudobu. Zajisté odpovíte mi, že jest lépe povznesenu býti k slávě než sejiti v nouzi. Ale jsou mnozí z vysokého rodu poslí, potom však v potupnou nouzi uvedení a bídní učinění, kteří, když jiným povídají, jak předkové jejich byli slavní a mocní, nevědí, že sami sebe tudy víc tupí a hanobí, poněvadž
60 ztratili to svou nedbalostí, co oni měli svou pilostí. Nebo štěstí pořád tak v kostky hraje kolem svým, že teď ty povznese nejvýše, teď ony pohrouží nejniže. Tudy bývá, že hodnost pozemská, která někdy byla k slávě, ztratí se k hanbě. Ale chudoba etností přemožená neskrývá se pod vlčí koží, nýbrž vítěze svého novznaší do nebes,
65 jehož někdy byla s sebou strhla do pekel.“

Když pak potom cestu dokončil a již již přicházeli ke hradu, kněžna obstoupená svými dvořany přispíšila vstříc a podavše sobě pravíc u velkém veselí vešli do příbytku, usadili se na pohovkách, jídlem a pitím těla posilnili. Tento muž, který vpravdě pro mužnost zasluhuje zván býti mužem, lid tento bujný zákony uvázal a národ nezkrocený mocí panovnickou zkontroloval a v poddanství, které jej nyní tíží, uvedl, i všecka práva, kterými země tato nyní se řídí a spravuje, sám s Libuší samou nalezl. Podle překladu W. W. Tomka.

2. Hospodine, pomiluj ny!

Hospodine, pomiluj ny!
Jezu Kriste, pomiluj ny!
Ty, spáse všeho míra,
spasíš ny i uslyšíš,
Hospodine, hlasy naše!
Daj nám všem, Hospodine,
žizn a mír v zemi!
Kriješ!

3. Svatý Václave!

- | | |
|---|---|
| 1. Svatý Václave,
vévodo české země,
kněže náš,
pros za ny Boha,
svatého Ducha. Kyrie eleison. | 2. Nebeskét jest dvorstvo krásné,
blázě tomu, ktož tam pójde:
v život věčný,
oheň jasný
svatého Ducha. Kyrie eleison. |
| 3. Pomoci tvé žádámy,
smiluj se nad námi;
utěš smutné,
otžeň vše zlé,
svatý Václave! Kyrie eleison. | |

V 15. stol. přibyly další 2 sloky:

- | | |
|---|---|
| 4. Tys náš dědic české země,
rozpomeň se na své plémě,
nedaj zahynúti
nám i budúcím,
svatý Václave. Kriste eleison. | 5. Maria, matko žádúci,
tys královna všemohúci.
prosíš za ny
za křesťany
Svatého Ducha. Kriste eleison. |
|---|---|

4. Legenda o Jidášovi.

V Jerusalemě žili staří manželé Ruben a Ciborea. Ciborei se jednou zdálo, že se jí narodí syn, který zničí celý rod. Když se jí chlapec narodil, dala jej v košíku na moře. Košík doplul k ostrovu, jehož královna hoeba vychovala jako vlastního. Když i jí se narodil syn, vychovala oba jako bratry. Jednou však se Jidáš dověděl, že není synem královniným, a v hněvu zabil jejího vlastního synka.

Po břehovi s bratrem chodě,
nevěrnému skutku hodě,
dotad se s ním vodú kropi,
až ho popad hi utopi
5 na své prohřešilé hoře.
Běžav taže preč na moře,
jadyž ni cesty ni sledu,
gdež neznati, kto kam jědú,
pospiešiv preč svého plutie,
10 netbajě, co se zde mútie.
jímžto zlu pamět ostavii,
gdež zemiu dědicě zbavil.

Byla gđas zima veliká,
jakž stala řeka všeliká.
15 Had zkrěnuv nemohl utěci
tam, gdež chtěl přes zimu léci.
Člověk ho vzem hi otživi;
za malý čas had se vzkřivi,
ten dóm, v němž ožil, škaředě
20 po přirozeném svém řiedě.
Člověk [pak poláv hadovi],
popudi j'ho [nerad slovy].
Hlad se rozhněvav v svéj chlípě,
pusti se naň velmi sípě;
25 nemoh samomu nic sdieti,
zjědovi j'mu jeho děti.

Vzplaka otec vzkvieli matka.
Viz-že každý, kak jest vrátka
seho světa čest hi chvála,

30 kak jest na mále postála
čáka škariotské vlasti!
Znamenajny při tom z vlasti,
jež se stalo v Čechách nenie,
gdež přivuzných králóv nenie,
35 počnúc ot Přemysla krále,
kak ho syn, kak vnuk na mále
se jsú sbyli na sem světě;
poslední byl ješče dietě,
počen se šcedr hi udaten
40 a jsa svým liudem postaten.
všakž nemohl toho užítí.
musil u mladých dnech sníti:
kakž koli byl všem povolil,
však nevinně svú krev prolil.
45 Vše pro-tě, proradné plémě.
pusty sú nejedny země!
Zrado, vědě, z' nic nemineš.
všakž sama potom oplyneš.
Takěž mohu řeci Judě.
50 Vědie všeho světa ľudie.
kak je stlal svú vče z daleka,
vždy se horším horšímž peka.
ke ztrátě duši na věky.
Přěbýl moře, země, řeky.
55 bera se k Jerusalemiu.
odňadž pošel, v tuže zemiu.
gdež Herodes byl česti zbaven.
a Pilát, v niej sa postaven.
diržal vše vlasti okolnie.
60 vlada všiem židovstvem volně.

majě moc pomoci silné.
 A zlý k zlému jako přilně;
 neb což jest podobno k čemu,
 to všdy jako přilně k němu
 65 K témuž cheiu tu řeč přivěsti:
 Judáš, člověk všie přelesti,
 pírvé cestujě nepřesta,
 jeliže se dobra města,
 přibrav se k němu při noci.
 70 A Pilát tu ve všiej moci.
 Zlý se se zlým birzo spřěže,

rovný k rovnému se těže;
 neb sen hi on byl posošen
 k zlému, jakž na rukú nošen.
 75 Takž jakž náhle v řeči bysta,
 oba sobě se sliúbista.
 Hi by Judas mocen dvoru,
 vlada všiú jeho komorú,
 majě stříepňu o všem stateč;
 80 jakž hi povědě na krátce.
 by jeho všiú věciú vlada,
 jakžto dvoru, tak poklada.

Jednou se zachtělo Pilátovi jablek z Rubenovy zahrady; i pošle Jidáše, aby mu jich natrhal. Jidáš, přistižen otcem při krádeži, ho zabije. Pilát mu dá vdovu Ciboreu za choť. Když však vyjde najevo, že je Ciborea jeho vlastní matkou, odejde ke Kristu Ježíši, aby činil pokání. Brzy však počne Ježíše okrádati, zradí ho a potom se ze zoufalství oběsí.

5. Alexandreis.

a) Úvod.

Jenž ze jmene byl věhlasný,
 jehož rozum byl tak jasný,
 že j'mu bylo všecko známo
 v zemi, u moři, v hvězdách tamo:
 5 ten však čtveru věc vyčítá,
 jěž před jeho smyslem skryta:
 „Kak mám,“ pravě, „sirdce radné.
 však mám tři věci nesnadné,
 a pak ovšem čtvrté věci
 10 smyslem nemohu dosieci:
 kdež se člun u vodách plazi,
 a kdež had po skalách lazi,
 kdež orel vstúpi v oblaky.
 Kto má tako světlá zraky,
 15 by mohl ty cesty poznati,
 ande se každá potrati?
 Jakž ta trojě věc pomine,
 tako jejich sled pohyne.

Ty tři cesty znáti pilno:
 20 ale že ovšem úsilno
 cestu člověka mladého
 znáti, v rozkoši chovalého:
 v toho myslí veždy blúzi,
 ni jie kdy cěle posúzi.“
 25 A když ten u něčem blúdi,
 jenž smyslem vzšel nad všě lidi,
 ač se kde u mých sloviech potknu,
 snad mne proň v tom nic nedotknú:
 neb sem před ním tako malý.
 30 jakž přede lvem zvěř ustalý
 a před sluncem voščená sviečka,
 neb před mořem mělká řiečka.
 Však sem to z mladosti slýchal.
 jehož sem se vždy ustýchal:
 35 tu mysl mají mnozí lidie,
 že tak brzo zle posúdie.

[Skládá-li kto něco v nově]
 v tom riedko vynde z príslovie. 55
 Jedni proto nepochválé,
 40 že, majúc smysla u mále,
 nerozumějíc skládanie,
 cuzie slova brzo vzhanie;
 druzi také, jež nepřějí,
 ti sě snad světle nevsmějí,
 45 vóbec mých slov snad pochválé,
 a jakož odstúpie dále,
 což najhoršieho vědie,
 o mých sloviech propovědie;
 ti přiezn mají na vezřění,
 50 a srdce vždy zlobi miení;
 obličej mají pokojný,
 a mysleč vždy žádá vojny,
 To sě vše bez diva děje:

ktož kak umie, ten tak pėje:
 krt v dobrých lukách rád ryje
 vlk na ovcě rád vždy vyje,
 tóz závistivý zlobi tyje.
 Avšak, ač v čem mojě slova
 zblúdie, přiezn jest vždy hotova,
 60 což by sprostného viděla,
 by to svým plášfem zastřěla -
 Proto, ktož chce, ten pochválí
 nepřietel — ten sě oddálí.
 Jáz na ty již nechci dbáti;
 65 chci zěvně věděti dáti
 těm všem, kteříž po čsti stojie
 a nečstných sě nic nebojie,
 o králi, čsti seho světa
 ješto v ty časy osvěta.

b) Rada Aristotelova.

Tehdy mistr, slyšav řeč takú,
 vida v něm moc nejednakú,
 „Vizi,“ vecě, „mój kněžíče,
 že již dosti znáš čsti líce;
 5 dobrého jsi založení,
 nic ti tak silného nenie,
 by toho nemohl dosieci,
 ač budeš mé rady stříeci.
 Poslúchaj mne, tuto sada,
 10 toť jest mojě prvnie rada:
 Jměj dvór svůj po kněžský vnaďe, 30
 své šlechticě jměj v svéj radě,
 chovaj sě obojětníkov,
 hospodnie čsti proradníkov.
 15 Ti toho jsú obyčejě:
 oko sě jich veždy směje,
 jazyk jmají vniž meč v sobě,
 jenž sěče straně na obě.
 Z chlapieho řáda nikoli

20 i jednoho v čest nevoli;
 nebo chlap, když jest povýšen,
 nesnadně bude utišen:
 zlé kolo najviece skřípá,
 malý had najviece sípá
 25 a chlápě najviece chlípá.
 Aspis slove hádek jeden,
 ten jest tak velmi nezbeden,
 jakž nedbá i jedněch kúzel,
 hlavu stáhne jako uzal;
 když kto kúzly chce jej jieti,
 30 nemóže ničse prospěti:
 jedno ucho k zemi stulí
 a druhé chvostem zatulí.
 A takž chlap, když bude vyšší,
 35 dobře slyšě, však neslyší.
 Kterýž potok vođen bude,
 ten sě vždy viece zabude
 než která hluboká řeka.

jěžto široce vytieká.

- 40 Takéž chlap, když obohatie,
když sedí, daní neplatě,
dobře zná, však nepozná tě.
Avšak ktož jmá dobré mravy,
ktoliž jest své viery pravý,
45 nebo ač i pokolenie
některý sbožného nenie,
však jsú dóstojní čstnosti,
když dbajú o múdrosti;
neb najvěčšie šlechta tu je,
50 kdež smysl nřavý okrašlije.
Šlechetný ščěp bývá z pláni,
když se starý peň oplani;
tak z chuzších bývají páni.
Když sbožie neb smysla nenie.
55 v šlechtě bude porušenje.

A pakli se kdy to udá
vztazovati tobě sůda.
pro dar nepřevracuj práva,
jakž juž pohřiechu se stává.
60 Kterúž stranu peniez súdí,
druhá se naprázdno truí,
nejeden se tiem oblúdí.

Buď lehek proti chudému,
protiven buď protivnému.

- 65 Nenief nikte takto tuhý,
cheeš-li, budeš jemu druhý.

Před zástupem první bývaj,
svých se lidí nepokřývaj.

A když tě tu uzřie tvoji,

- 70 tu rád každý tobě sstojí.
Když pastýř před vlkem srší,
toho se stádo rozprší.
tenť jest nehoden své vrší.

Potom, mój kněžiče, věz to:

- 75 ač-li kde dobudeš město,
dobytek, poklad vybera,
všěcky svojě lidi sbera,
otplaciž každému mile

podlé skutkóv i úsilé.

- 80 Juž v službě nenie otplatka:
že hospodnie milost vrátka,
zle se brž než dobře zračí:
jak se z mračna nebe zmračí,
tak se hospoda rozpáci.
85 Snad jsi chud, že nej máš dáti?
Uč, se v tom rady chovati:
když dobudeš, tehdy dávaj,
a když nej máš, obćievaj.
Lékař vždy jmá čáku k sečí,
90 pták rád slyší, kdežto skřěči;
sluha věří slibný řeči.
To ti naposled povědě,
jenž k tvějí čsti nejlepší vědě:
v rozkoši se neobložij,

- 95 u panosti neutmnožij;
ač se v tom dvěm neostřěžeš,
sám se tiem najviece sviežeš.
Plodu nedá moklé pole,
a čest i v rozkoši vóle
100 nesedí na jednom stole.

Juž ti všicku radu kráci,
v jedno slovo se navráci:
milosrden buď k vinnému,
najviece k člověku svému.

- 105 Chovajž tvrdě mojě slova,
budeť služba vždy hotova
a ve čsti veždy obnova."

On tu radu přijě mile.

Vstúpi srdce ke vši síle;

- 110 neb, jakož tu s mistrem stáše,
tako se mu jistě zdáše,
ž' nenie v světě jedna strana,
by mu nebyla poddána;
neb obrovské srdce jmieše,
115 kakžkoli děfátka bieše.

Trn se z mladu ostrě pučí,
sám se vnađi štenec rúci,
šlechta se vždy ke čsti lúci.

c) Alexander v Babyloně.

Alexander poraziv perské vojsko u Arbel přitáhl k Babylonu. Město se mu vzdá a uspořádá na jeho počest velkolepé slavnosti. Sjedou se rytíři,

již dobrodružnie dle chvály
silně se potykovali
přetvirdého kopie ranú,
gdežto mnohý s obú strauú,
15 jelikž rozuměti mohu,
sboden dřěl sédlo ostrohú.
To rytierské kratochvilé
postá dosci dlúhé chvíle,
až sám král ludem pokynu,
10 takž ťa chvíle byvši minu.

Tehdy, což bě měščan předních
hi jiných ludí úředních,
pojidiú před svého krále,
nesúce dary nemalé
15 se čstú dóstojenstva jeho
sbožie onoho hi seho,
ješto člověčíemu oku
ľubosci dává posoku,
ot darów drahoty všaké,
20 přechvalu čsti nejednaké.
Za tím povezú pardusy,
ľvy hi mnohé velé štrusy
hi což jiné ptačie sběři
hi přěľuté, divie zvěři,
25 ješto, kletcěmi ľomieci,
řula své schrány nechtieci.
Což by lepšieho gde jměli.
neb co ľubého věděli,
ješto by j'mu bylo vzácno,
30 to j'mu bě dáti vše ľacno,
a to vše v takém veselí,
jakéhož nikdy nejměli,
ot herców, ot metców všakých,
piesnotvorów všelikakých
35 jimizto pilny ulieč
radosci také hi sicie
piesnotvorów všelikakých,

Tohož veselé dotud by,
jeliž všěcka ta noc zjide,
40 totiž ľud pak domów jide.
Nigdie nečtem, by tak velé
bývaló v světě veselé,
ani gdyž římská moc svého
volila krále kterého,
45 by v tak velikéj radosci
hi v tak přemnoženėj cnosci
svého ciesaře přijala
neb takú čest pokázala.

A s právem se j'mu to dálo.
50 což se j'mu jest čsti gde stalo.
že se vybrav s málem ľuda
hi pojměv mnoho neľluda,
svú věciu tak snažně pľilil,
až se j'mu veš svět pochýľil.
55 By Bóh uslyšěti ráčil
své křestěnstvo hi to zračil,
by takýž byl českým králem:
úfal bych v to, ž' by za málem
leč buď Litva, leč Tateři,
60 kakž sú menováni kteři.
Besermené nebo Prusi,
leč nepotvirzení Rusi,
(a což pohan na všem světě)
přišli by k takéj připřětě,
65 jakž by se krsta přichopiece
byli svých modl odstúpiece.
Hi to by se státi mohlo,
ač by to co juž pomohlo.
že Němci, již sú zde hoscie.
70 chtie doždaci, by na moscě
Prazě, jehož Bóh snad nechá.
nebylo viděti Čecha,
hi mohlo by se birž státi.
by jich bylo nevidati.

6. Kronika Dalimilova.

a) Úvod.

- Mnozí pověstí hledají,
v tom múdrě i dvorně činie,
ale že své země netbají,
tiem svůj rod sprostenství vinie.
5 Neb by se do nich které cti nadieli,
své by země knihy jměli,
z nichž by svůj rod veš poznali,
odkud jsú přišli, vzvėděli.
Jáz těch knih dávno hledaji
10 a veždy toho žádaji,
by se v to někto múdrý uvázal,
všě české skutky v jedno svázal.
A dotad sem toho žádal,
doud sem toho právě nezbdal,
15 ež v to se nikte nechce odati,
proto se sám v to dirb'u uvázati.
Ale věz, žeť úsilno jest tuto kroniku psáti,
žeť dirb'u z rozličných jednu shledati.
Neb to za jisté povėdě,
20 žeť nikdėž celé kroniky nevėdě;
nebt' jejie vši písari nevelmi sú snažni byli,
proto sú jie mnoho opustili,
jedno o svém kraji a jiného málo mluviece,
jiného mnoho opustiece
25 (a někde velmi krátiece)
a tiem pravý sled tratiece.

Nyní jmenuje Dalimil své prameny, z nichž se mu nejvíce líbila kronika starého kněze v Boleslavi.

- Řeči prázdne, jelikož mohu, myšli ukrátiti,
avšak smysl celý myšli položiti,
aby se tiem mohl každý raději učiti,
30 k svému se jazyku více snažiti.
Neb uslyšě múdrý řeč múdrú múdrěji bude,
tůžebný tiemto túhy zbudě,
Jáz tuto sprostně položi

a na to lepšieho proši,
35 aby pro naše země čest
i pro našich nepřátel lest
opravil mú řeč rýmem krásným
a oslavil hlaholem jasným,
a mne tímto nehanějě
40 řka: „Plete se v to a neumějě.“
Jáz se v tom sám dobře znaji,
kromě žeť o svém jazycě velmi tbaji.
To mě jest k tomu vzbudilo
i mě k úsilí připudilo.

b) O zavraždění svatého Václava.

Bratr jeho jě se jemu záviděti,
i myslěše, tak by mohl zemi udržeti.
Nemoha mu jinak učiniti škody,
pozva jeho do Boleslavě na hody;
5 křest svému synu zamysli,
majě velikú zlost na mysli.
A když kněz Václav u bratra přebýváše,
jeden bohabojný kuoň jemu dáváše,
řka: „Vskuočě na kuoň, žeň pryč v skořě,
10 dobydlíš se u svého bratra hořě.
Již tě chce tvój bratr zabíti,
by mohl sám kniežětem býti.“
K tomu j'mu kněz odpovědě:
„Toť jáz, báto, dobře vědě,
15 z tvé viery děkuju tvěj milosti,
ale jiuž sem byl živ přielíš dosti.
Pro Buch nemohu nic trpěti,
asa tu smrt pro mého Tvórcě chciu mile přijieti.
Vypiem čiešku tu na čest Michalu svatému,
20 by naše dušě přinesl královstviu nebeskému.“
A tu čiešiu on mienieše,
o niež syn boží mluvieše:
„Můžete-li z té čiešě pítí?
Již čas mně všiu vypítí.“
25 Řek to, počě otpuščenje bráti,
řka: „Viec mi vás zde nevidati.“

- Vstav, na modlitvy k cierekvi dieše,
a tu Boleslav s svými jeho střežieše.
Když kněz Václav uzře bratra svého,
30 počě jemu děkovati z kvasu cného.
Tehdy mu Boleslav vecě,
potrha z nožnic svého meč:
„Báto, jáz tobě vždy rád slůžiu,
nynie takto ti poslůžiu;
35 budeť juž konec tvým řečem.“
I dá jemu u vrch mečem.
Taká hróza Boleslava podjě,
že jedva bratru kuožě dojě,
však utě ucho svatému Václavovi,
40 a inhed meč vypade z ruky Boleslavovy.
Svatý kněz vzem meč počě mluviti,
řka: „Bratr, toť bych mohl odplatiti,
ale tolikoť mi jest mój Tvořec mil,
že bych tvé krve pro veš svět neprolil.“
45 Řka to, ten meč bratru vráti:
„Cos počal, rač dokonati!“
I klečě u cierekve na prazě,
Boleslav sě k bratru přirazě,
jě sě na liudi volati,
50 by jej zabíti chtěl, jě sě žalovati.
Když u cierekve na prazě klečieše,
svú dušiu Bohu porúčieše,
kněz a jeho bratřie přiskočichu,
tu svatú duši s tělem rozděllichu.
55 To sě sta ot narozenie syna bbožieho
léta po devieti set po dvúdcátú osmého..

c) **Ot Druhého Přemysla krále pátého českého a Ot násilé,
ješto král pánóm českým činil.**

- Toho léta král Václav suide,
po něm Přemysl jako krásný květ pojide.
Jako róžiu prostřéd lúky postaví,
60 takéž Bóh českú zemiú Přemyslem oslavi.
Krásné nrawy ovšem jmieše,

- životem hrdinským bieše;
v radě netřeba moudřejšíeho,
nikdž kniežete šcedřejšíeho.
- 65 Uměl rozuměti každému stavu,
smějě sě, každému pokloni hlavu.
Prvú vojnu na Prusy učini,
z pohan mnoho křestanóv zčini.
-
- 70 Léta ot narozenie syna božieho
po dvú stú po tisíci po šestidecát čtvrtého
hlad veliký v zemi bieše,
proto mnoho lidí mřieše.
Potom král počě o svých netbati,
- 75 města i vsi počě Němcóm dávati.
Němcóv jě sě zdí hraditi,
pánóm počě násilé činiti.
Své vladařě na Vítkovicě spusti,
násilé jiným pánóm činiti přěpusti.
- 80 Proto sě páni někteří rozhněvachu,
Rudolta, krále říšského, naň pozvachu,
řkúc: „Lépe jest dědinu pustu mieti,
než Němci budú královým kázáním držěti.“
Rudolt do Rakús přijěde,
- 85 Král po německěj radě k němu jěde.
Tu král Rudoltovi všě své země vzda,
Rudolt, jiné sobě obdržav. Čechy a Moravu královi vzda:
Král, upustiv za rohy, počě za ocas chvátati
i jě sě na Rudolta jako bez vesla u vodě hrabati.
- 90 Ach, běda krále šlechetného,
že neschova jazyka přirozeného,
jímž byl dobyl jmene dobrého,
také sbožie velikého,
s nímž by mohl více dobytí,
- 95 své nepřátely všěcky zbiti!
I jě sě král svých tupiti
a kdež moha jě hubiti.
Závišiu, výborného rytieřě, z země vypuđi,
Vítkovicě s Úščského Hradovišče zapuđi,
- 100 Budějovicě otje Čiečovi,
Poděbrady Vilémovi,

Kladsko otjě Zvieřetickým
a Lúně Žirotínským.

- Jiným pánóm otjě mnoho jiného,
105 činieše jim mnoho zlého.
Pana Benešě káza u věži užéci.
Ti skutei nemohú j'mu, dobřě stéci.
Vdovy k Bohu naň žalováchu
i sirotci naň plakáchu.
- 110 Těch hlas právě před Bóh jdieše,
neb jim ot krále násilě bieše.
Proto když mu Čechóv třeba bieše,
hotové služby ot nich nejmieše.
Čie klešče liška ohřizla vědúci,
115 vzdálila se ot něho potřebu majiúci.
Takež král nesmě Čechóv u potřebu přivínúti,
věda, že nemohú tůhú tolíko zlého zapomenúti.
Vecě král: „Až se s vojny vráci,
zavaliu Čechóm velikú práci.
- 120 Chei Petřín pavlakú přistřieti,
na pražském mostu nebude Čecha viděti.“
Právě živ býti nerodieše,
když tu řeč zěvně mluvieše.
Málo Čechóv s sebú pojě,
125 s Němci jide, již je svojě.
Závišě s svú bratří s Rudoltem tu jdieše;
to králiu českému velmi škuodno bieše,
neb ten jeho moc všiučku vědieše,
v jeho vojsku přátely mějieše.
- 130 Když za jitra jiuž boj chtiechu vzieti,
Závišě káza královi pověděti
chtěl-li by mu milostiv býti,
chtěl by mu za jutra užitečně poslužiti.
Král k téj řeči nerodi i stanu přistaviti,
135 řka: „Než bych to učinil, raději se dám zabiti.“
Tehdy král s Němci proti Rudoltovi u boj vnide
a pohřiechu ten tu snide.
Ta túha sta se v svatého den Rufa u pátek,
ten svatý mučenník jest veliký svátek,
140 léta ot narozenie syna božieho
po tisíciu po dvě stú po sedmideát osmého.

7. Passionál.

Sv. Kornelius.

Svatý otec Cornelius papež od pohanů velikú nenávisť trpěl. Takéž Decius císař kázal se vším žákovstvem jeho do dalekých vlastí zaslati. A když se po některých časech svatý Cornelius opět zase vrátiv, nechtěl modlám pohanským se modliti, na smrt jest odsúzen. A s ním dva mezidcietma jiných svatých pro svatú vieru smrt příjemše Bohu se dostali. Amen.

8. Ondřej z Dubé.

Výklad na právo země české.

a) Kde práva hledati?

Ktož pak chce svého dobytí právem tím svobodným zemským a z panského počestného řádu nevyjítí, ten má takto učiniti: o každú věc neb nehodu, což se jemu ot jeho děje protivníka, jdi v Praž v ten dvór, kdež dsky zemské a stolicě úředníkův pražských jsú, a tu písař nalezne, jenž ty věci potřebné jedná, a také starostu komorníchieho, jenžto jě jakožto posly všie země vydává. A tu podlé jich rady k své potřebě, jakž tvá pravda záleží, žádej komorníka na pónon. Ten hned bude dán, a ty pónon vlož ve dsky k roku, kterýž tobě písař povie, a pak na ten rok stój a učiň tak, jakž budeš naučen, řečníka sobě dobuda. A bude-liť rok tvého svědčenie jalový, to jest kromě rokův, na nichž žaloby prochodie, ale podlé naučenie rok sobě opraviš k těm rokóm, v nichž žaloby jdú. A tu pak na ty roky kaž ot sebe žalovati, jakž tvá přě záleží. Ale podlé příčiny mnohých vin mnoho jest žalob jiných a jiných a také pónonové rozliční. To chci ihned, počna ot pónonu do svědčenie a ot svědčenie do žaloby a ot žaloby do přě ztracenie aneb do přísahy, pořád psáti podlé mého malého smysla, což sem o tom slyšal, vídal a svú rukú psal, a prosím, by mi bylo tolik věreno, dokudž naučenie lepšího nebude.

b) Žaloba o zástavu věnnú.

„Kateřina ze Mžan žaluje na Jíru z Roztok, že se uvázal bezprávně a drží dědinu její věnnú zástavnú v Roztokách, dvór poplužní s tvrzí, etc. (tu opět jmenuj to, což jest), na němžto má sto hřiven stříbra věna svého, jež jí to stříbro věnoval muž její Jan z Roztok, někdy řečený, když zaň vdávána a on jí sobě ženu pojímal. Dokládá se desk zemských anebo ač desk nemá, ale má na to dobré lidi.“

9. Smil Flaška z Pardubic.

a) „Nová Rada“.

Ú v o d.

Král lev ten času jednoho
byl rozeslal poslov mnoho
po všech krajích na vše strany
po svá kniežata i pány,
po zvěř veliký i malý,
aby všickni před ním stali.
Tak se byl o to utázal,
že také orlovi kázal,
aby, pojma ptactvo všaké,
byl u jeho dvoru také,
neb ho bylo vše poslušno.
A to bieše dobře slušno,
by slyšeli jeho slovo,
neb tehdy panství orlovo
k moci krále lva slušalo
těch časov, když se to dalo.
Tehdy orel bez meškání,
slyšev královo kázanie,
sta před králem s svými ptáky,
ano již zvířat hluk taký,
ani se před králem brojje,
k jeho poslušenství stojje.
čakajice rozkázanie.

Tehdy král lev bez meškání
poctivě a velmi mile
orla přivítá té chvíle,
se ctí jej k sobě přivinu;
popatřiv na tu družinu,
děkova z toho orlovi,
že jest k službě tak hotový.

Když se již sebrali biechu,
což král káže, nevědiechu.
Tehdy král lev rukú kynu,
chtě jim zjěviti příčinu.
proč se jim kázal sebrati

a všem vuokol sebe státi,
veče: „Slyšte, moji milí!
Viem, že ste vždy věrni byli
otci mému do skončenie.
Ve všech zemiech tajno nenie,
že vaší radú i pomoci
veš svět byl pod jeho moci.
Téhožt vám také úfaji,
jakožt vás v téj vieře znaji,
kniežata, páni, rytieři,
i všie obci, jakž vám věři,
Vidíte, žeť jsem král mladý,
protož prosím vaše rady:
radiž každý, jakž kto stojí,
k řádu, k zemskému pokoji,
což jest mé ctné, také vaše.“

Orel podlé krále stáše,
což král prosí, by neváhal
a raditi neodtáhal,
nebo proto všem býti kázal. —

Snad by někto rád otázal
řka: „Kakú jest to pravenie?
Já mním, že to pravda nenie,
ani kto múdry uvěří,
by mezi ptáky neb zvěři,
jakž svět světem, byl sňem taký;
leč má úmysl někaký,
chtě nás v omyl uvěsti krásně,
za pravdu nám pravě básně.
Viemet, že zvěř nerozumie,
aniž co mluvití umie;
ktož skládal toto pravenie,
vždyť při dobrém smyslu nenie,
snad mní, bychom byli děti.“
Dávám to tobě věděti,

ktož koli má to myšlenie:
věz, žeť to múdrá věc nenie,
ktož praví to, toho ptáti,
ale což praví, na to dbáti,
75 jest-li dobré, by srozuměl,
zlého sě vystřieci uměl.
Buď ktož koli, netbaj na to,
jest-liť pravda, přijmi za to,
nepleta sě v další práci. —
80 Již sě k svéj řeči navráci,
kdežto lev orlovi velí
raditi a řka: „Muoj přieteli!
nie to nepodobné nenie,
ty počni řeč, nečiň dlenie.“
85 Orel sě od toho vzdáli
s kázní a řka: „Milý králi,
račiž mě zbaviti toho,
neb máš etné družiny mnoho,
ještoť mají smysla vícee.
90 Zdali proti slunci svieceť
jasně kdy muože svietiti?

Takěž já málo raditi
tuto uměji k tvěj etnosti.
Protož, králi, z tvěj milosti
95 máš tuto dobrých bez čísla,
ještoť mají více smysla:
kaž jim raditi počieti.
Pakli vždy nebude chtieti
tvá milost bez toho býti
100 a vždy mně bude raditi,
tuť já také, ač neumiem,
však rád poviem, což rozumiem
nejlepšíemu tvěmu etnému.“
Kráľ lev odpovědě jemu:
105 „Rač se toho nedáliti,
ctný orle, a rač raditi,
což vieš, ještoť jest mně hodné.“
I všem sě zda za podobné,
což jich bieše při tom hluku,
110 ti všichni k tomu ponukú,
aby sě orel nedálil
a radil; to každý chválil.

b) „Přisloví.“

Nevylúdíš u vlka kóžě. — I liška svóje ocas chválí. — V núzi
přietele poznati. — Proto má kovář kleště, aby sě nezžehl. — Slyš
neslyš a vida neviz. — Čije kosa kámen. — Viz za sě, před sebu
uzříš. — Živá hlava klobúka do bude. — Zbožný se etí mladosti
5 zbude. — Máš-li přietele milého, treskei ho vždy; pak-li nechce
slyšeti tvého trestktanie, vždy treskei bez přestanie. — Přebud
z dobré vóle v hoři za mládí, a nebudeš na starost bezděky ve psi. —
Sám sobě hude, sám sobě vesel bude. — Dáš sě za hrst ujieti, ujme
za celú ruku. — Kdež sě mníš v čisté trávě sěda, varuj sě lítého
10 hada. — Staré sbožie činí novú šlechtu. — Okolo močidla chode,
neujdeš náchty.

10. Tomáš ze Štítného.

„Řeči besední.“

a) Kterak Buh nenie tolik na jednom miestě, ale všudy, a že lidé více milují tmu než světlo.

Děti: Chcemeť o Bohu tázati lecos, abychom řeči dobývali, neb čím o něm více slyšíme, tím se nám rozum lépe jasní a dívání tak divné věčší milost vzbúzie; zda kdy bylo poznati a v tom se pak kochati věčně, ješto j' tak svú velebností vše převýšilo. Protož pověz nám, když vše jest v Bohu, kde pak Buh jest? Kde-li j' byl, donidž nestvořil světa?

Otec: Řekl sem byl, ač chcete pomnieti: „Ne tak jest v Bohu vše, jako v miestě, neb jako v pytli, neb jako v domu; ale ež jest vše v moci jeho a v múdrosti a v milosti.“ Ale když diete: „Kde on jest?“ Však říkáte: „Jenž jsi v nebesiech!“ A die prorok: 10 „Vzejdu-li v nebe, ty jsi tam, sejdu-li do pekla a tu jsi také!“ Ať řku krátoč, všudyť jest Buh, ale onde jinak a onde jinak. Jako všudy jest duše v člověčiem těle, ale velím činem v hlavě výbornějším, také v nebesiech jest kakýms činem výbornějším nežli jinde. Ale ne tak jest v nebi neb kdežkoli na kterém miestě, aby 15 jej tak držalo miesto, aby jím bylo zaměstnáno. Nenieť miesta i jednoho, byť tu nebyl v svém bytstvie, jemuž latinníci říkají essentia, a takéť nenie miesta i jednoho, byť jej držalo. A tak Buh jest a bydlí v světle, k němuž nelž přistúpiti; neřkuť o blsku očima světla tělesného, ale mluvím vnitřní oči. A tak vždyť řku: 20 „Nestihnutýť jest Buh v sobě.“ Ale již ste nemálo slyšeli o něm, když viete, ež nenie na miestě i jednom, by jej držalo, ani jest miesta, kde by on nebyl. A kakýms svým výborným činem, jakož jest vše v něm, tak on ve všem. A jakož jest byl dřieve, než svět 15 stvořil, sám v své velebnosti, tu jest i ještě. Neb ne proto j' stvořil 25 světa, aby měl kde býti, ani tak jest v světu, ež by padl, kdyby svět zhynul. A protož toť jest Buh, jehož nic věčšieho nemož býti pomyšleno. V kteréžkoli velebnosti mož-li co věčšieho srdce pomysliť, ještě neřeci, by to Buh byl, aneb by tak byl, ale rozoměj, že j' ještě nad to; neb to by věčší bylo co by nemohlo býti, by tak bylo veliké, 30 pomyšleno. A tak, dietky, v počest mějte v srdcích Boha, rozumějte, ež to, co Buh jest neb kak jest, nelž j' nám toho pomysliť, vždy jest nad to. A tak diete-li: „Dobrý jest Buh, aneb mocný, aneb múdrý,“ pravda jest, že j' tak, podlé obyčěje naší řeči, ale nenie tak v sobě v své plné pravdě. Neb když řku: „Dobrý jest, neb mocný, neb 35

múdry,“ slovo vzniklo: „Někto jest dobrý, neb mocný, neb múdry, někakú dobrotú, neb moci, neb múdrosti.“ A ten, by neměl dobroty, neb moci, neb múdrosti, nebyl by dobrý, neb mocný, neb múdry. A tak řka: „Dobrý jest,“ dvě někak ukazuje. Jedno toho, ješto má 40 dobrotu, druhé tu dobrotu, jež jest ten dobrý. Ne tak jest Buoh dobrý, byť jiné byla dobrota, jiné on, ale v něm jest to jedno, cožkoli jest. Jeho dobrotá on jest — a tak i o jiném o všem. V něm není spojení toho, ješto slove materia a forma, jako podstat, z něž jest, a postava nebo tvárnost, jež jest zšlechčena a sličnost vzala ona podstat, ješto 45 táž jsú, by jinú postavu měla, jiné by byla. A tak Buoh jeden a vždy týž, zdá se, by jiné byl jedněm, jiné druhým. Die žaltář: „Ó, kak jest dobrý Buoh israelský těm, ješto jsú upříemého srdce!“

b) Z „Knižek šesterých“.

P ř i e m l u v a.

Buoh mój prikázal mi, jako i každému otci, abych vedl vás, mé dietky, v jeho cestách a skázal jež vám; toť svědčí Starého zákona knihy. Protož tiem mi jest chutněji bylo psáti vám tyto knihy, aby, což nyní snad pro svú mladost nemůžete rozuměti ani sdržěti 5 v paměti, což bych vám pravil, potom, když snad umru, aby čtli v nich a porozumievajíc, což mienie; a také aby mohli s sebu užitečně pomlúvati o tom, což k spasení slušie, aneb i s těmi, s kým se budete obierati, aby mohli krátiti chvíli, čtúc v nich, a zvláště v svátky doma ve vsi, kdež ani kázanie bývá ani nešpora. A také vám razí v nich 10 čísti i za sebe a najviece proto, aby mne otazovali, kdy čemu čtúc nerozumiete. Neb snad po mně nebudete, mieti tak brzo, kto by vám takú věc vypravoval; a velmě jest užitečno otázati, když jest sličně koho, čemu kto čta nerozumie. Ale veď nevždy j' pannám slušné tázati se kněží, leč by s uobí stranú velmě stáli byli a poznáni i po- 15 dobni. Lépe j' druhdy tak přebýti rozumějíc, že nerozumie, nežli se tázati s leckým.

I psal sem vám knihy dvojě: tyto prvé sám klada z své hlavy, jakž mi se j' zdálo podobné, což sem kde četl neb slýchal na kazaní aneb od učenyh, aneb se mohl sám domysliť, ješto j' přístupno 20 k tonu úmyslu, o němž sem psal; ale druhé, ty sem hořovo sebrané aneb učiněné někým jiným latině vyložil česky, a kteréť jsú, tam sem to napsal.

Ale tyto prvé rozdělil sem v šestery knížky:

Prvé jsú o viěře, o naději a o milosti. Druhé o pannách, 25 o vdovách a o manželéh. Třetíe o hospodářovi, o hospodyní a o čeledi.

Čtvrté, kak devět rádoů lidských nesú podobenstvie devieti kórov andělských. Páté, kak nás črt láká. Šesté, čím se očistijem toho, že hřešime. A pakliž přičiním sedmé neb i osmé, takéť tu budú.

Což kolivěk v těch knihách naleznete, to držte, ač umiete rozuměti, lečť by vám dobří lidé a učení v Písmě ukázali, že j' zle napsáno, tak že by se nemohlo i jednu stranú sjednati s svatým Písmem. Neb dobří učení, což t naleznu, ješto móž býti z toho dvoů rozum, dobrý a zlý, ne ke zlému, ale k dobrému rozumu obracijí. Ktož by chtěli ke zlému obracěti a zle rozuměti písmu i těch zvířat, ješto i napřed i nazad plna očí byla, čiliť by nemohli, byť směli? A tak řku ukáži-liť vám dobří učení bohobojní, jimž by milá byla pravda slyšěti i od oslicě, žeť sem kde schybil, nic se tiem nesmúčějte, ale veselte, ne tiem, že j' poblúzeno, ale tiem, že jest opraveno. Jako j' byl o sobě řekl i svatý Augustin. Neb praví svatý Augustin: „Přieliš převráceně se miluje, jenž chce, aby jiní také blúdili proto, aby jeho blud byl utajen. A čím by to lépe bylo i užitečnějše, že, kdež on jest sblúdil, by tu jiní neblúdili a sám jich napomenutím zbyl i svého bludu, a pakli by svého bludu nechtěl zbyti, ale asa tovarišův nejměl by v něm!“ A protož nemilujte mne více než obecnú pravdu křesfanské viery; aniž t razi, by sám se kto miloval více než pravdu, by chtěl svú hrdost tiem ukázati, že by přěčta bez rozmysla, hyzditi aneb opráveťti chtěl tyto knihy tu, kdež nenie třeba, ať sebe když tehdyž nepomstí pravda.

Pravda jest, že já i se vším tiem, což sem kdy psal neb psáti budu, kostelu k opravení poddávám se úfaje tomu, že mě z milosti prvé opraví, bude-li třeba, nežli knihy. Nežť vědě, že když svatý Pavel sbieráše dřevce na oheň, aby se rozhrěli, ješto běchu vypluli tápavše v moři: veliký had, přichvátiv se jeho ruky i uštknul jej, že mniechu, by on od toho mosil umřieti. Avšak mu jest ničě ten jed neuškodil. Takéž mnozí lidé dobří sbierali rozličné písmo a psali, aby se shrěli ti, ješto sú zstydli, tápajíc v moři tohoto světa; a zlý starý had diábel pustil jed závisti své v jich ruku, točíš jich účinek zlých lidí závisti leptal. Toho j' nebyl prázden ni Jeronym ni Augustin ani Řehoř; a což pak já! Ano mnozí rádi by české knihy zatratili, a tož jen dobré. Oněm básniem, jimiž smilní více se v svém smilstvě rozžehují, nic nedějí; aneb ješto ponúkají, aby svět byl vždy milován protiv záповědi boží, jenž jest řekl skrzě svatého Jakuba: „Ktož chce býti přitel tohoto světa, bude boží nepřitel.“

A nenie-liž lépe česky čísti dobré na hradiech neb kdežkoli věk a v ta doba aspoň mieti k Bohu dobrú žádost, zapomenúe zlé

milosti smilné, aneb klevet na besedě, aneb svárov? To j' dobřě tu znamenáno, že když David hudl před Saulem, ano jeho trápi zlý duch, inhed mu jest odlehčil tehdy. Taktěž jest mnohým lidem: donidž čtú neb poslúchají dobrého, dotud jich zmek ne tak nuzí zlú žádostí; a kdyby to, což sú čtli neb poslúchali, vždy v své mysli přemietali, jistě by diábla odelnali. Ano i svatý Pavel, komuž jest epištoly psal, psal jest je jich jazykem: Židóm židovsky, Hřěkóm hřěčsky. Svatý Jeronym babám psal a vyklad písmo z neznámého jazyka kéž jest řekl: „Sprostni tomu nerozumějí?“ Protož-li mostov nedělají, že by nemúdrý mohl upadnúti s něho? Proto-li j' Kristus nepověděl zástupóm, že chce dáti jiesti své tělo a věda, že j' to mnohým bylo tvrdo slyšěti, ež sú od něho odstúpili? Protož nezdá mi sě, by zlé bylo psáti Čechóm české knihy, jimiž by mohli mieti viery křesťanské a dobrých vášní naučenie. A proto nechžť mě had so i uštně, a já sbierám tyto tříščky k dobrému ohni, abych sě i s váni shřel: úfaji v Buh, že sě zhojím, jakož sú sě zhojili i jiní.

11. M. Jan Hus.

a) Postila.

Neděle čtvrtá u puostě.

(Svatý Jan v 6. kapitole.)

V ten čas) odšel jest Ježíš přes moře Galilejské, jenž jest Tiberiatské. A šlo jest po něm množství veliké, neb sú viděli divy, které jest činil nad těmi, kteříž sú nemocni byli. Tehdy všel jest na horu Ježíš a tu sedieše s učedníky svými. A bieše velmě blizký beránka den slavný Židov. A když povzdviže oči Ježíš a uzřě, že množství velmě veliké jde k němu, die k Filipovi: „Odkud kúpíme chleby, aby jedli tito?“ Ale to jest řekl, pokúšeje ho, neb on věděl jest, co by měl činiti. Odpovědě jemu Filip: „Dví stú peněz, chlebové nestatčie jim, aby každý maličko cò vzal.“ Die jemu jeden z učedníkův jeho, Ondřej, bratr Šimonov Petròv: „Jest dítě jedno zde, jenž má pět chlebòv ječnjých a dvě rybě; ale teď co jsú mezi tak mnohé!“ Tehdy vece Ježíš: „Kažte lidem siesti!“ A bieše sěno mnohé na miestě. I sedli sú mužie v počtu jednak pět tisícòv. I vzal jest Ježíš chleby a když dieky učini, rozdělil jest sedícím; též i z ryb, kterék sú mnoho chtěli. A když sú plni byli, řekl jest učedníkóm svým: „Sberťe ty, kteříž sú zòstali, úlomky, ať nezhytnú.“ Tehdy sebrali sú a naplnili sú dvanadct košov úlomkov z pěti chlebòv ječnjých a ze dvěu rybú, jenž sú zòstali těm, kteříž sú jedli. Tehdy ti lidé, když sú uzřěli div, který jest učinil, řekli sú, že tento jistě prorok, jenž přijíti má na svět.*

*) K 'extu připojeny jsou Husovy vysvětlivky, na př. „V ten čas“: Když Erodes stal Jana.

Svatého čtenie rozum jest dosti zjevný, ač mnoho Spasitel móż dáti svým věrným vtípov u něho, jimiž by mohli duši své utěšenie naleznúti A že toto svaté čtenie jest o nasycení Kristovu, protož ač sě jako dnes nestalo, ale že znamená nasycenie duchovnie, jímž sytí Kristus své věrné: protož dnes pro utěšenie pravých a nábožných kajících božím způsobem jest položeno. Neb od počátku postu vždy sú epištoly a čtenie, jenž napomínají ku pokání. A že již kající mají nějaké v duchu utěšenie mieti, protož mše vesele sě i slovem i notú neb zpěvem počíná; neb die kněz: „Raduj sě, Jeruzaléme! To jest, ty duše, jenž čekáš radosti nebeského Jeruzaléma; neb raduj sě, Jeruzaléme, to jest, ty sboře křesťanský, jenž již hřiechov pozbyv, máš chlebem od Krista, to věz, jeho svatým tělem krmen a nasycen býti.“

Hus potom vykládá, co znamenají pecence chleba: Prvý pecnec jest bázeň před věčným zatracením, druhý pamět smrti, třetí zanechání hřiechův, čtvrtý lítost nad hřiechy, pátý pevná vůle nehřešiti. Dvěma rybami myslí prý Kristus nábožnou modlitbu a půst. Dítě přinášejší chléb jest Syn boží, dvanáct košíků, do nichž byly sebrány drobtý, jest dvanáct apoštolův, „jenž sú lépe sebrali, než jiní, úlomky, vedúce život nad jiné lidi a požívající těch pecencův i ryb v těch příčinách, kterých jiní kající sú nedosáhli.“ Kristus odcšel před hodem beránka z Jeruzaléma přes moře Galilejské, protože se nenaplnil ještě čas, aby zemřel, a proto, aby dal příklad budoucím, jak mají opatrně ujíti před svými nepřáteli.

Ale ještě jest otázka, kterak Kristus jest vymluven, že vedlé zákona pro bázeň nebyl jest na hođu beránka? Tu jest odpověď, že ti, kteříž sú měli úhlavnú nepřiezeň, byli sú vymluveni před Bohem od nestánie. A týmž obyčejem, ufám Bohu, jsem vymluven, že jsem nestál v Římě, pohánán jsa, před papežem: prvé proto, že sem své poručníky za tři léta postavil a těm nikdy nebylo dáno slyšenie, a ti byli sú jímáni i vězeni, protože sú pravdy žádali. Druhé, že dále jest z Prahy do Říma, než od zámořie Tiberiadského do Jeruzaléma, do něhož z Jeruzaléma byl jest odšel Kristus. Třetíe, že nenie v zákoně božiem přikázáno, aby tak daleko do Říma lidi darmo pohonili. Čtvrté, že málo jest u dvora papežova božie pravdy, již by vedli vedlé zákona božieho. Páté, že bych zmeškal lid v slovu božiem, a sám na cestě co bych dobrého mohl činiti? A ač bych k dvoru přišel, které bych svatosti u něho nabyt? Jedné svárův a chtěl-li bych svatokupčiti. Šesté, že bych mnoho almužny darmo utratil, nabera na lidech. Sedmé, že přě, kterůž já vedu, jest proti papežovým obyčejóm a proti jeho moci, ne od Boha pójčené, ale od ďábla vynyšlené;

30 neb papež Alexander Pátý vydal jest bulu na peněžích, v níž jest zapoviedal, aby nikdež v kaplách nebylo kázáno slovo božie lidu, ač sú na to ustaveny a od papežov stvrzeny. A také stálo v té bule, aby nikdiež jinde nebylo kázáno, jedné u far a v klášteřiech. A té byly dobyl jest dobré paměti kněz Sbyněk, arcibiskup pražský, s jinými pre-
 35 láty. A mnich Jaroslav, planý biskup, ten v poselství jezdil o tu bulu, v níž jest také stálo, že v království českém v Praze a v markrabství moravském mnohých srdce jsú kacieřstvim tak velice zpružna, že potřebie jest příziěnie a tresktánie. A tak ta bula ukazuje, že sú proti zákonu božiemu i papež i kněz Sbyněk učinili: papež vydávaje
 40 a Sbyněk dobývaje, aby slovo božie nebylo kázáno svobodně, proti čtení i proti skutkóm Spasitele Jezu Krista, jenž jest přikázal učedníkóm, aby šli po všem světě, kážice čtenie každému stvoření. A oni sú kázali všudy, tak die sv. Marek v 16. k., všudy, to věz, kdežkolivěk byl jest lid způsoben, aby slyšal. A Spasitel náš
 45 v dnešniem čtení kázal na púšti a jindy na moři stoje na lodí a v ulicech a po mřstečkách bez kostelov a po vsech; a řekl učedníkóm svým, aby kázali i po střechách, a sluhy své, aby volali k večeri věčné, poslal i mezi ploty i v rozcěstie: kterakž tehdy ta bula s písmem a skutky Kristovými se sjednává? Nikoli; protož od
 50 té odvolal sem se prvé ku papeži, a že též i tohoto papeže se dotýká, protož pravda miesta nemá. A tak druhý kus buly móż býti práv v tom, že mnohých srdce kacieřstvim jsú zpružna v Pražě, na těch, jenž sú byly proti písmu a proti spasení lidskému dobývali a k ní přivolili.

I co dobrého sú žádali v tom, aby slovo božie v kaplách
 55 nebylo kázáno ani kde jinde, jedné u far a v klášteřiech? Jistě v tom jest závist, lakomství, zlost protivná slovu božiemu a úmysl, aby kapla Betlém byla slova božieho zbavena. Jiní arcibiskupové stavěli kaply, aby v nich kázali, a kněz Jan, arcibiskup pražský, ten svú rukú založil jest tu kaplu Betlém a stvrdil: a pak neboščík Sbyněk,
 60 jsa naveden od kanovníkóv a od farářov pražských i od mnichov, jenž sú se o Betlém smieřili s faráři, chtěl jest tu kaplu v slovu božiem zkaziti a tak mně kázanie úplně odjieti, neb sú tak byli uložili, kdybych již vedlé přikázanie papežova v kaple nekázal, a jinde miesta nenje kromě far a klásterov, jakož velí papež; a oni
 65 faráři i mnišie tak sú se svolili, aby mně nedopustili. Protož poznáv to také, proti přikázání nehodnému a proti jich chytré zlosti, vzem milosrdného Spasitele na pomoc, postavil sem se. A konečně nestál sem u dvora papežova proto, abych darmo života neztratil; neb všudy nepřátel jest plno, i Čechov i Němečov, jenž mé smrti hledají: nepřítel

papež súdcě, nepriateľé i kardinálové, jakož sem shledal v jich listech, 70
ani mě piší kacieřem, nikdy neslyševše, ani vídavše; neb i papeže
i kardinálov dotýká sě, když sě káže proti pýše, proti lakomství
a zvláště proti svatokupectví: protož stala by mi sě pravda, jako
Ježíšovi. A zvláště, že sem shledal svědky křivé a jich svědectvie,
jenž sú na mě svědčili v Pražě, svědectvie do Říma poslali; mezi 75
kterými svědky jeden svědčí, že bych kázal, že když kněz mši slúží,
že tu nenie tělo božie. Druhý svědčí, že když kněz, jsa v hříše
smrtném, mši slúží, že požehná chleba, ale nebude tělo božie.
Třetí svědčí, že sem kázal, že baba jest dostojnějšie ve všem než
papež; a jiných kusov mnoho křivě mi příkládají. A na listech, 80
jež na mě vydal kardinál, súdcě najprvnější, již mě pokládá svodci
lida, nalezačem bludov; a v žalobě od kněze Sbyňka Michal, farář
z Nového města od svatého Vojtěcha, pokládá, že všichni věrní
křesťané mají mě za kacieře, kteříž sú v českém království, a že každý
den u Betlémě bludy a kacieřstvie káží a že jsem knieže kacieřské 85
a hlava kacieřov. Ale to mi, ufám milému Kristovi, neškodí aniž
mne to mútí; neb viem, že sú jeho svaté milosti knězie též učinili
a konečně ohavnú smrtí a ukrutnú umořili; jehož svaté milosti
poručil sem svú při, aby ji dokonal, jakž ráčí, buďto i mým od
lidí potupením i smrtí, a od své pravdy aby mi nedal odpadnutí. 90

Ale ještě říekají: kóž dostojí smrti a jde do Říma, jako
Kristus šel do Jeruzaléma. Odpoviem: Bych věděl, že jest božie
vóle, abych v Římě umřel, tehdy bych šel; a bych věděl, že bych
nějaký prospěch učinil, jako jest Kristus lidu potom budúciemu
i před sebú svatým učinil, ač jest neprospěl k spasení biskupóm, 95
mistróm, kněžím a zákonníkom, jenž sú ho z závisti, a proto, že jich
hříechy tresktal a lidu oznamoval, jako svodci a kacieře ukrutnú
a ohavnú smrtí zamordovali. Necht pošlí po mě biskupové a knězie
od najvyššieho biskupa, jako sú poslali po Ježíše. Byli sú počeli
Němci, když sú v odění s samostřiely, s sudlicemi a s meči přiběhli 100
na Betlém, a já káží, jichž póvod byl jest Bernard Chotek: ale Pán
Bóh zmátl jim cestu, že sú nevěděli, co mají činiti, jakož to jest
mnohým lidem známo; nevhod přišli. Byli sú také na Pána Ježíše
biskupové poslali, an káže; ale že hodina byla ještě nepřišla, protož
sluhy biskupov radějšie sú ho poslúchali, než jíkali: též ještě nepřišla 105
mé smrti hodina, i nechali sú mne až do božie vóle. Potom sú Němci,
radu vzemše, chtěli Betlém obořiti, svolivše sě ná radnici neb po
německu na rathauzě; a od nich mluvil Čech Holubář k Čechóm,
chtie-li k tomu přivoliti, jako sú Němci přivolili, aby Betlém byl

110 zbořen? Tu věrní Čechové, poznavše, že to jest proti Bohu a proti jeho slovu, proti spasení lidskému, a že to jest Čechóm na hanbu a že té moci nemají, aby v takovém městě chrám boží užitečný obořili, nechtěli sú přivoliti. Patří smělosti německé! Nesměli by súsědu obořiti peci aneb chlěvcě bez královy vóle: a pak směli sú sě pokusiti
115 o chrám boží! Ale nedal jim v tom Pán Bóh moci, aby lehčejie sě pokáli a potom sě tak lehce bořenie chrámu jeho nechápali.

Totoť sem psal potomním na výstrahu: dobrým, aby o pravdu směle stáli, a slepým v pravdě, aby sě téhož varovali, a tēm, kteříž nevědie mé přě a utrhají, aby, poznajice pravdu, utrháním nehřěšili.

b) Z Listů.

„Věrným Čechóm.“

Mistr Jan Hus, v naději slúha boží, věrným všem Čechóm, jenž Boba milují a budú milovati, žádost svú i modlitbu nestatečnú vzkazuje, aby v milosti božie přěbývali, v nie dokonali a s Bohem na věky přěbývali.

5 Věrní a milí přietelé a v Bohu milí! Jěště mi to u mysl padlo, aby znamenali, kterak sbor pyšný, lakomý a všie ohavnosti plný potupil jest knihy mé české, jichž jest ani slyšal ani viděl; ač by je slyšal, tehdy by jim nerozuměl. Neb v sboru byli sú Francúzi, Vlaši, Engliši, Hišpani, Němci a jiní jiných jazykóv; jedné ačby jim co rozuměl biskup Jan
10 litomyšlský, jenž jest tu byl, a jiní Čechové nabadači s kapitolú pražskú i vyšehradskú, od nichž pošlo jest pohaněnie pravdy božie i naše země české, již já mám v naději za zemi najlepšie viery, znamenaje žádost k slovu božiemu a k obyčejóm. Ó byste viděli ten sbor, jenž sě nazývá sborem najsvětějším a že nemóz poblúdití!
15 jistě spatřili by ohavnost přěvelikú, o niež sem slyšal obecně od Švábuov, že Konstancie neb Kostnice, jich město, za třideceti let nezbu-
de hřiechóv, které jest spáchal ten sbor v jich městě; a řku vicee, že sú sě všichni pohoršili tiem sborem a plvali sú druzí, vidúce ohavné věci. A já vám pravi, že když sem stál přěd tiem sborem prvý
20 den, spatřiv, ano nižádného řádu nenie, řekl sem hlasitě, když sú všichni mlčeli, takto: „Mněl sem, by věčšie poctivost, dobrota a lepší řád byl v tomto sboru, než jest.“ Tehdy najvyšší kardinál řekl jest: „Kterak mluvíš? Na hradě si pokorněji mluvil.“ A já sem odpověděl, řka: „Neb na hradě nižádný proti mně nekřičel, ale tuto všichni
25 křičie.“

A poněvadž takým neřádem šel jest ten sbor, jenž jest vicee zlosti učinil než dobroty, věrní a v Bohu milí křestané, nedajte sě

uhroziti jich vynesením, jenž ufám Bohu jim neprospěje; onit se rozletie jako motýli a jich ustavenie stane jako paučina. Měť sú chtěli ustrašiti, ale sú nemohli božie pomoci ve mně přemoci. Písmem sú proti mně nechťeli jiti, jakož sú slyšeli páni milostiví, jenž sú stáli statečně podlé pravdy božie, váživše se všie hanby: Čechové, Moravané i Poláci, avšak zvláště pan Václav z Dubé a pan Jan z Chlumu; neb ti sú tu stáli, jež jest král Sigmund sám pustil v sbor, a slyšeli sú, že když sem řekl: „Žádám naučenie, psal-li sem co lze, chci naučen býti!“ Tehdy kardinál najvyšší řekl jest: „Poňavadž chceš býti naučen, tof naučenie: máš odvolati, jakož padesát mistrův svatého písma nalezlo jest.“ Aj, kraššie naučenie! Tak by sv. Kateřina, dievka mladá, měla byla ustúpiti pravdy a viery Pána Jezu Krista, protože padesát mistrův proti nie jest bylo; ale stála jest dralá dievka až do smrti a mistry jest ku Pánu Bohu přivedla, jichž já hřiešný nemohu přivěsti. Tof vám píši, aby věděli, žeť sú nižádným písmem, ani kterými duovody mne nepřemohli, než lstí sú mne hledali a hrózami, aby mě navedli k odvolání a k odpřísahání, ale milostivý Pán Buoh, jehož sem zákon velebil, byl jest se mnú, i jest a ufám bude do skonání a zachová mě v své milosti až do smrti.

Psán list v středu po sv. Janu Křtiteli v žaláři v okovách, v čekání smrti, avšak pro tajemství božie nesmiem říci, by toto byl list můj poslední; neb ještě Buoh všemohúci móż mě zprostiti.

12. Petr Chelčický.

a) Postíla.

P ř e d m l u v a.

Tuto se počínají spasitedlní výkladové na Čtenie nedělní mnohými dary obohaceného muže Petra Chelčického, Čecha Bohu věrného, kterýž jest byl horlivý milovník Pána Jezu Krista a pravdy jeho. A najprv předmluva jeho takto:

Pán Ježíš, jenž jest počátek i dokonání všech věcí, budiž pomoc má v této práci, aby prospěšna mohla býti k jeho chvále. A že ti, kteříž žádají Bohu věrní býti a plniti příkázanie jeho, mají hleděti dobrých příčin a k tomu pomocných, i chci řeč učiniti o tom příkázanie, ješto die Pán Buoh: „Pomni, aby den sváteční nebo sobotní nebo nedělní světil.“ Toho svěcenie rozum ukazuje odpočinutí od hřiechuov smrtedlných; nebo s těmi žádný člověk nemuoz nic světe a dobře činiti, ani v neděli, ani v jiný čas. Druhé odpočinutie v den sváteční jest upokojenie ducha i těla s Bohem v dobrých činech a zaneprázdnění v modlitbách a v slovu božím a v tom, což ku pa-

15 matování dobrodini božských příslušie. Protož křesfané v slyšenie slova božího, v přemyšlování a v čtenie trvati mají v den nedělní. A poněvadž jsú čtení zvláštnie položena na každú neděli, protož, aby příčina byla k užitečnému svčení, myslim tuto rozumy těch čtenie popsati, tak jakž já jim po jiných místřích mohu rozuměti.

20 A že jsú v každú neděli i v jiné svátky zřiedili a položili čtenie najvýbornějšie, zdá se po tom řádu, že jsú ti milovali l'ána Krista a jeho čtenie. Ale nyníe, hlediece, na duchovnie úředníky, viděti jest po skutecích, že těmi řády slavnými v kostelích toliko zakrývají svá šeredstvie svých ohavných životuo v lakomých, svato-

25 kupeckých, smilných a prázdnych, v rozkošech vychovaných, kteřížto v chrámiech oslavují čtenie, vysokými hlasy je křičiece, zvoniece jemu, kadiece, žehrajiece i libajiece je a tiem činem svú lež odievajiece a pokrytstvie a lid o duše i o statky klamajíce a v slepotu je uvodiece, aby pro jich slavné řády a pro jich mylnú naději nic pravého a upří-

30 mého nemohli poznati. Protož, ač tiem svrchním, hlasitým velebeniem povyšují čtenie a oslavují jím všecky časy, však svým peským životem a nepřikladným každému se rúhají a je potlačují. K tomu, aby je vysokými hlasy zpievali a jemu kadili, přes rok jsú časy každému zřiedili, — ale činiti skutečně čtenie, tomu jsú nižádného

35 času nepoložili, nebo sú nepřietelé čtenie, v skutku jeho zapierajiece a pro ně věrné kazatele na oheň odsuzujiece i jiné lidi spravedlivé pro ně tisknúce a kaceřujiece. Protož jich oslavovanie čtenie jest peněz lovenie, zbohacenie a rozkoši těla shromáždění, nebo sú nepřietelé kříže Kristova. A to jich slavné povyšování přes rok čtenie

40 jsúť znamenie lživá, v nichž jest přišel člověk hřiecha, syn zatracenie, jenž se povyšuje nade všecko, co slove Buoh, aby těmi znameniami svedl všecky ty, kteříž jeho lži následují a nevěří pravdě. A tak ta čtení s jich slávami jsú tvář těch pokrytuo v, o nichž die svatý Pavel, že budú mieti tvárnost dobroty, ale moci její budú zapierati.

45 A že jest lež a lest na kněžiech i na lidu, to se ukazuje z toho, že jsú opustili všecka prikázanie božie a jsú zlořečení před Bohem, toliko ústy svými velebiece Boha, ale srdce jich daleko jest od něho. Ale jakž jsú koli těch čtenie pokrytci a lidé duchovnie požíevali k svému zisku tělesnému a k oklamání lidu, však proto jsú od Pána

50 Krista věrným lidem k spasení oslavena, kteříž by je v skutku činiti chtěli, k utišení čisti a k urozumění o ně spolu rozmlúvatí a na tom den nedělní ztrávití. Protož, bude-li vuole boží a dá rozum a pomoc svú k tomu a odpustí konati, budu něco psáti o těch čteních k užitku těch, kteříž jsú poznali a milují pravdu...

b) Úryvek z „Repliky proti Mikuláši Biskupcovi“.

Mikuláš z Pelhřimova, zvaný Biskupec, byl biskupem nejkrainějšího křídla Táborů, napsal latinskou „Kroniku kněží tábořských“, pokládal bibli za jediný zdroj víry, zamítal učení všech církevních otců a všechny svátosti mimo křest a přijímání. Chléb a víno jsou mu pouze symbolem (znamením) těla a krve Kristovy. Proti těmto názorům postavil se na odpor Chelčický asi r. 1424 v tomto spise. Vyvrací zvláště Mikulášovo učení o svátosti oltářní a v „Replíce“ vůbec objasnil velmi přesně své názory o věrouce.

Z druhé kapitoly.

Potom, ješto dieš, že se prvé smrti nadál, než bych já i s jinými z nás tak lstivě na tobě dobýval těch všech písem k tomu konci, který již jest zjeven: opět toho nebylo jest v mém srdci, bych proto lstivě s tebou o přiezeň všel, abych tě projda, i písem na tobě dobuda, potom povstal jako nepřítel proti tobě. Protož pomni se dobře na tom, žeť sem ani počátku já v té přiezni s tebou učinil, ale ty, a já jako i dnes neviem, proč si ty to učinil. Nynie mnám tři léta tomu jsú, jakž sta byla s knězem Lukášem u Vodňanech, a tu sta po mě poslala a tu sta mne tázala sediece na hrázi rybničné: co já slyším o vás, kterak vy držíte o tělu Kristovu? A jáť sem řekl, že slyším, ano pravie jedni, že dobře držíte, a druzí, že zle držíte. A tys řekl, žes proti tomu nikdy nebyl a že to držíš právě podlé čtenie a žes měl tu žádost i práci o to, aby odlúčil od té svátosti rozomy křivé a od lidí zamýšlené. A mnoho o to řeči bylo tu. A když si tak mluvil, mně se jesti to dobře líbilo. Potom po dluhém času opět si po mě poslal, abych přišel k vám. Tu si opět v týž rozum mnohé řeči mluvil o též věci: ty vieš u koho a s kým. A ty řeči, tak jakož ste je mluvíli ke mně, líbily sú se mně; a těch sem požádal, aby mi je napsal: ne toho mysle, abych tě zradil jimi, anebo se proti tobě zdvihl, dobuda toho na tobě, ale chtěť sobě k užítku přivésti jako věrné naučení; neboť sem o ničemž nic nevěděl sprostně, dokavadž sem jiných tvých písem neměl a právě jich neroztíkal. Kterýchžto ne všech sem já na tobě dobýval, ale když si k nám přišel, dal si nám jedno sám od sebe; a jiná sú mi dána od těch, ješto sú s tebou jako čeled v tovarištví byli, tvú rukú psaná. Protož nižádnú lstí bohďa já ani kto z našich písem nižádných nedobývali smě na tobě, ale když sem v tvých písmiech jinak nalezl, než si ty mně najprvé vyznal, toť se mi jest zdálo pomluviti o to prostě, tak jakož ta písma okazují, naruožno rozdielně; i nemohlo to býti. I popsál sem ty věci tak, jakož sem já mohl rozoměti podlé věci; a ty mi přidáváš, žeť sem křivdu učinil, proměniť písma tvá, zajímav některých a druhým přidávaje

a z některých jiné rozomy táhna, ješto jich tvá písma ani tvé řeči nemluvie. Tohoť sem v mysli neměl, ať bych kterou řeč tvú tak změnil, abych ji v jiný rozom uvedl, než ona jej prvotně v sobě má.

13. Jan Žižka z Trocnova.

List hejtmanům a obci města Domažlic.

Bože, dejž, byšte se navrátili ku první lásce, abyšte hodné skutky první činili. Bratří v Bože milí! Prosim vás pro Pána Boha, abyšte v bázni boží jakožto synové nejmilejší trvali a nestýskali sobě, když od něho trestání býváte; ale rozpomínajíce se na rozmno-
5 žitele víry naší, Pána Jesu Krista, proti takovým zlostem, které se od těch Němců dějí, statečně se postavili, vezmúce staré Čechy, ješto zatknúce klanici za škorni, netoliko o boží při, ale i o svú bili sú se. A my pak, milí bratří, hledíce k zákonu božímu a k obecnému dobrému, větší snažnost máme naložiti, aby kdož muž kej v ruku
10 vzíti a kamenem lučiti, vzhůru byl. A protož, milí bratří, věděti vám dávám, že lid sbíráme se všech stran proti takovým nepřátelům božím a zlučím české země; protož i vy kažte kněžím, ať na kázání lid vzbuzují k boji proti takovému antikristu, a sami trhem volejte, ať všichni, kteří mohou pro starost a mladost, vzhůru jsú na každú
15 hodinu. A myť k vám bůhdá brzy přijedeme: jedno mějte chléb, pivo, obrok koňům připravený a všickni braň vojenskú; neb již jest čas netoliko proti domácím, ale i proti cizozemcům. Poinňte na váš první boj, ješto ste malí proti velikým, nemnozí proti mnohým, neodění proti oděným statečně bojovali: však ještě ruka boží není ukrácena!
20 Protož doufajíce v Boha, buďtež hotovi. Pán Bůh rač Vás posilniti!

Jan Žižka z Kalichu, zprávece lidu Tábořského.

14. Válečná píseň Táborů.

1. Ktož sú boží bojovníci
a zákona jeho,
prostež od Boha pomoci
a úfajte v něho,
že konečně vždycky s ním zvítězíte.

Refrén: Tent Pán velíť sě nebáti
záhubcí tělesných,
velíť život složiti
pro lásku svých bližních.

2. Kristus vám za škody stojí,
stokrát viac sľubuje,
pakli kto proň život složí,
věčný mieti bude;
blaze každému, ktož
na pravdě sende.
3. Protož, střelci, kopinnici
řádu rytieřského,
sudličníci a cepníci
lidu rozličného,
pomnětež všichni
na Pána štědrého.

4. Nepřátel se nelekajte,
na množstvie nehleďte,
Pána svého v srdci mějte,
proň a s ním bojujte
a před nepřátely
neutiekajte.

Refrén: Dávno Čechové říkali
a příslovie měli,
že podlé dobrého pána
dobrá jiezda bývá.

5. Vy pakosti a drabanti,
na duše pomněte,
pro lakomstvie a lúpeže
životón netraťte
a na kořistech se
nezastavujte.
6. Heslo všichni pamatujte,
kterěž Vám vydáno,
svých hajtmanón pozorujte,
retuj druh druhého,
hledíž a drž se každý
u šiku svého.

Refrén: A s tím vesele křikněte,
řkúc: „Na ně, hr! na ně!“
braň svú rukama chutnajte,
„Bóh pán náš!“ křikněte.

15. Viktorin ze Všehrd.

O práviech země české knihy devatery.

P ř e d m l u v a.

Země česká od založení svého, Nejjasnější králi, až do tohoto času jak položením okolnie země převyšuje, tak mužností lidí z ní pošlých, kdyby mužností té proti nepřátelóm svým, ne sami proti sobě užívali, i spravedlností práv, kdyby je v své pevnosti nepohnutě držeti chtěli, daleko a velmi přesahá.

O mužnosti jich v válkách, vně i doma, dostateční důvodové jsou skutkové jich, statečnosti válečnou všem zemiem okolním, králóm, kniežatóm, markrabím i řiešským městóm i Římu přieliš známí, i v jiných dalekých zemiech, křesfanských i pohanských, ciesaři
10 tureckému a Turkóm i jiným pánóm velikým na všecky strany světa široce. Všech lidí pólnočních jsou statečností zvláštní i znamenitější i vzácnější. Mohl bych to, což mluvím, hned jmény Čechów statečných vlastními a účinky jich statečnými i velmi přievaživými i divnými zřetedlně okázati, kdybych o válkách kroniky
15 a o možnosti české, ne o práviech českých knihy jměl psáti. K jichžto mužnosti okázání nenie mnoho svědków potřebie přivoditi, poněvadž jsou i ženy české za starých Čechów, Libuše, Vlasta, Šárka i jiné mnohé statečnosti mužské následovati směly, zbroj na se bráti, jezdit, stříeleti, honiti, kláti, pole držeti, húfy své šikovati a s muži
20 se statečně potýkati, i bití i přemáhati, uměniem, zvyklostí i smělostí a šlástuostí, a což se řiedko v ženách nacházie, mužností i statečností i sílu v válkách mužóm napřed nic nedati. Nechei připomínati o potomních ženách a nedávních, kteréž k těm starým podobné mužností jsúce, německých mužów byly jsou statečnějšíe a s statečným Janém z Kalicha, jako někdy za starých Čechów Oldřich,
25 Spytihuěv, Soběslav, Vladislav, Břetislav a jiná kniežata, všecky Němce z země české jsou vyplely. Ale zase k Čechóm se navrátím, jichžto mužné účinky a statečné skutky vyznávají a svědčie rozliční a mnozí mužnosti jich vně i doma důvodové i kroniky o nich ne
30 českým jazykem toliko, ale latinským i jinými jazyky cizími sepsané, a ne od domácích samých, ale také od rozličných cizozemców, kteříž nepřátelé českého jazyka jsúce, chvály však statečné mužnosti a mužné statečnosti české zamlčeti jsou nemohli; než jich účinky znamenité, statečnosti, síly, mužnosti i rozumu i uměnie válečného
35 plné od najprvnějších Čechów až do času tohoto pilně vypsalí, od Čecha prvního, od kteréhož i země česká jméno vzala jest, a od Kroka, súdce země české, počátek psánie svého založivše; kniežata také země české od Přemysla oráče, kterýž jest prvníem kniežetem země české byl, i krále potomnie všecky, od Vratislava krále
40 najprvnějšího, když kniežetstvie k slávě královské přišlo jest, až do těchto našich časów, v kterýchž se již VMsti Kské*) mužnú statečností a spravedlivú múdrostí sedm a třidceti let země česká spravuje a v válce i v pokoji řiedí, světle vypisujíce; aby Vlachové,

*) Vaší Milosti královské.

Němci i jiní rozliční cizozemci, kroniky české svým jazykem čtúce, mužnosti a statečnosti v válkách, spravedlnosti a sídu v pokoji od 45
 Čechův sobě k naučení příklady bráti mohli, a aby se z skutečných účinkův od Čechův nedávno dovozovaných lépe než z řeckých nebo svých domácích, již pro starost a času vetchost v zapomenutie vešlých, v knihách toliko zůstálých, pravé mužnosti i spravedlnosti učili. A jistě pravějšíe a dokonalejšíe chvály nenie mimo tu, kteráž 50
 od nepřítele pochází!

Jsu také statečnosti české jistá svědectvie: v manstvie a v službu uvedenie téměř všech kniežetství okolních i království některých, kteráž, ačkoli skrze některé krále české z manstvie propuštěna jsú, však rozumem a mužností i zkušeným uměním v válkách a zvláštní 55
 šťastností, kterúz jsú VMst. Kská [a Čechové] veliké krále, mocné země a velké pány přemáhati přivykli, zase k manství prvniemu přivedena býti mohú, tak jakož jsú od starých Čechův, kniežat a králův českých, VMsti předkův, byla připravena a zvláště jestliže se Němcóm a jiným cizozemcóm VMst. Kská v zemi české předkův 60
 svých obyčejem roditi, kořeniti a rozmáhati vedle práva starodávnieho, nynie obnoveného a znova VMstí Kskou ztvrzeného a dskami zemskými zapsaného, nedopustíte; neb to též oni Čechóm v svých zemiech činie a žádného Čecha nikdež žádným obyčejem trpěti nechtie a z přirozenie aneb raději z úmysla Čechóm nepřejí, 65
 aniž přieti chtie. O Němciech mluvím.

Ale o mužnosti české v válkách, poněvadž kroniky i od cizozemcův k chvále jich sepsané široce vypravují (ač jsú mnohem více Čechové statečného činili, nežli jest o nich všemi kronikami vy- 70
 psáno), tuto já psáti nemíním, než o práviech českých, kterýmiž se v pokoji od staradávna spravují, ačkoli ne všem, ale snad některým k užitku a k budúcie paměti psáti jsem umínil, poněvadž se málo těch nacházie, kteříž by o práviech zemských k správě nynějším i budúcím co psaného zůstavili. A o práviech raději než o válkách psáti mi se chce; neb všem dobrým milejší, užitečnější a příjemnější má býti pokoj 75
 nežli válka; neb i válka se ne pro válku, ale proto, aby z války pokoj byl přiveden, zdvíhá, a jest se lépe (vedle starého příslovie) tři léta súditi a snémovati, než jeden rok váletí, zvláště doma a v zemi, kteráž válka domácie všech jiných válek jest najukrutnějšíe a najškodli- 80
 vějšíe.

Z těch i jiných příčin tyto knihy o práviech zemských sepsal jsem, kterýmiž království české (jakož jsem prvé pověděl), okolnie země znamenitě přesahá; neb svými se právy v něm lidé vlastními

a domácimi, ne německými, majtputorskými nebo jinými cizími a přes-
 35 polními súdeie. — Súdeie se také sami sebú, Královskú Milostí najprv
 a kmety (Čechy), totižto pány a vladykami k súdu volenými, ne
 doktory nebo jinými lidmi v práviech přespolních a cizích učenými,
 zemi české k jich obyčejóm málo nebo nic užitečnými. — Ale ne za-
 vřeným, než světlym a otevřeným súdem se súdeie, k kterémuž jíti a
 90 poslúchati žádnému se nehájí, než všem jest svoboda puštěna k súdom
 jich, ktožkoli chtie při tom býti. — Aníž také jest k českým súdom
 jiného jazyka potrebie, než přirozeného českého, poněvadž na žádném
 súdu českém nemá jinak mluveno býti ani od cizozemcív (kdyby
 co před súdem činiti měli), než česky, jakož právo země české káže;
 95 neb i dsky všecy i nálezové všickni nejinak než česky se píší
 a z práva tak budúcně psáti mají, jakožto potom bude na svém
 miestě ukázáno. — Tíemto ještě práva země české práv jiných zemí
 okolních vyššie jsú, že v jiných zemiech a cizích súdeiach lidé dlúho
 k slyšení nepřicházejí a v mnohých letech o své pře rozsúzeni ne-
 100 bývají a žádný o své věci brzo konce neběře a kto se o malú věc
 súdei, prvě jí na doktory a na řečníky (ty, ktož od lidí mluvie) utratí,
 než jí súdem dosáhne; ale v Čechách každý v jednom roce, a druhdy
 prvě, konec běře o svú při, beze všech velikých nákladív, beze všech
 darív, poct a alafancív, kterýchž žádný český súdece nechce bráti;
 105 a takové pocty a dary, by pak bohaty přieliš byly, za hanbu a za ne-
 slušnost, za potupu a za podezřenie sobě kmetové a súdece zemští po-
 kládají . . .

Neni také potrebie k súdom českým ani doktora, ani řečníka (vy-
 mlúvače) zvláštnieho, poněvadž té svobody jest země česká, že každý
 110 před každým súdem českým a zvláště před zemským sám svú při
 móż vésti a sám za sebe beze všech doktorív (kteříž také, by pak
 k tomu dobytí byli, málo by zemským právóm rozuměli) a beze všech
 řečníkív (vymlúvačov) zvláštních mluvití móže, žalovati, odpoviedati
 a proti každému sebe i spravedlnosti své brániti, i na každém jí do-
 115 bývati, tak chudý jako bohatý, žena jako muž.

O těch práviech země české jsem psáti umínil, ne tak jako bych
 je ustanovovati anebo vynášeti chtěl (viem, na koho to slušie), ale
 vynešená a dávno ustanovená od kniežat a králív českých prvních
 i potomních a zvláště od VMsti Kské a potom od súdei všie země
 120 české po dskách a po náleziach panských na rózno a rozdielně po-
 ložená, shledati a v hromadu krátce sebrati, má mysl všecka, všecka
 má práce jest; aby jeden každý, ktož co při súdech nebo při dskách
 činiti má, mohl snadně v nich k užitku svému, což by jemu potrebie

bylo, nadjíti, a najda se poněkud spraviti a sobě i přátelóm svým i jiným lidem rozličným radu dáti. Kdež já z sebe nic bez důvodu 125 světlého psáti nebudu, než všecko, což tuto o práviech v těchto knihách spíši, nebo dskami, nebo nálezy VMsti Kské a panskými, starými i novými, obecnými neb zvláštními, nebo obyčejem a zvyklostí, kteráž za právo jest (všudy se drží), bude moci ukázáno a dovedeno býti; jinak jistého nic, nic stálého nemohlo býti lidem k užitku a 130 jistotě, než k škodě a k neužitečnému troštu sepsáno býti, poněvadž by jim to, po čem by šli, zóstatí a platno býti nemohlo.

Dlíhu jsem očekávaje meškal, zdali by kto tu práci na sebe vziati chtěl, ješto by to mne rozumně mohl vyhledati, potřebně sebrati, výmluvně i příhodně vypsati. Ale žádného se dočekati 135 nemoha (neb každý sobě raději než obci živ jest a svého všickni hledie, obecního ne každému se chce) k tomu jsem svú mysl obrátil, abych to na se vzal, čemuž se téměř každý vyhýbá, a někdy sebe i svého užitku zapomena a odlože, o to abych myslil, což by ač ne všem obecně, ale snad mnohým (některým) zvláště mohlo nyní 140 i potomně slúžiti; vinu všetečnosti chtě raději podstúpiti, než toho, což by mnohým vóbec k užitku slúžilo, tak nechati a mlčením jako jiní pominúti, aby lidé dobří, práv a desk zemských i dvorských ne-svédomí, od chytrých skrze jich vtípnost a svú neumělost ke škodám rozličným, v nebezpečenství cti, zbožie i statku svého přivedení tak 145 lehce býti nemohli; a zvláště časov těchto, kdež se jest všeliká lest, neupřímnost, závist, nevěra s úklady a se všemi nepravostmi všudy po všem světě široce rozlila — i v Čechách se jie nenedostává — a také na ty, ješto od lidí z peněz mluvie a lidem z peněz, z poct, z darov velikých a úplatkov a z rozličných alafancov radie (kterýchž 150 se za naše paměti dosti nacházie), aby statkov svých neutráceli; moha každý, ktožby co v súdu nebo u desk měl činiti, doma o to snadně poněkud a beze všech úplatkov radu vziati, čehož u řečníkov (vymlúvačov) nákladně hledá.

16. „Písňe chval božských.“

Kristus příklad pokory.

1. Kristus příklad pokory,
pán náš milostivý,
Otee svého Syn milý
a jednorozený,

pro hříšného člověka
ráčil býti chudý
a na tomto světě
velmi ponížený.

2. Když se najprv narodil
z panny syn člověka,
v jesličky jej vložila
jeho matka milá,
plénkami obinula
jakžto dievka chudá,
jemuž se zalíbila
tak jejie pokora.
3. Od nepřátel puzenie,
s matkú utiekanie,
před Židy pokrývanie
pro naše spasenie
ráčil jest podstúpiti,
lidem poddán býti,
jsa poslušen Otce,
až práv do té smrti.
4. Od ďábla pokušenie,
od lidí haněnie,
od přátel utrhanie,
od cizích rúhanie,
hlavě nikdiež nemaje
jistého skloněnie,
král nebeské slávy
dán jest v pohauěnie.
5. Hlad, žiezeň, horko, zimu,
největší chudobu
vzal jest na se, člověka
prvnieho pokutu
v potu tváři s bolestí
a s pláčem pracuje,
a věčného chleba
synuom dobývaje.
6. S pláčem ovce hledaje,
kterúž byl potratil,
nalezl, na svá ramena
s milostí ji vložil,
dobrý pastýř pokrm věčný
svým jest připravil
a za ovce na smrt
svú duši položil.
7. S křížem svým dobrovolně
již na smrt se bera,
řekl: „Vezmi každý svoú kříž
a zapři sebe sám!“
neb musil Kristus trpěti
a tak v slávu vjiti,
jemuž nechtěl Buoh Otec
pro nás odpustiti.

8. Bychom mohli po tobě
s svým křížem stačiti,
po tvé cestě chodíce
tebe následovati,
zlého se ďábla nebojice
u viěře setrvati
a na věky šťastně
s tebú kralovati.

Chvalmež všickni Hospodina,
žeť nám svého Syna
učinil hříšným podobna.

17. Bartoš Písař.

Z „Kroniky pražské“.

O smrti krále Ludvíka.

A v tom času Turek nepřítel škodu znamenitou v uherské zemi činil a Bělehradu zámku, kterýž při jeho pomezí jest, mocně dobyl. A když nechtěl na tom přestati, umyslil se k Budínu pustiti. A král Ludvík, znamenav veliké své nebezpečení, posílal řečníky do Čech, psal, žádal, i nejednou rozkazoval všem ze všech stavů a nejvýš 5 (co nad to žalostivějšího býti můž?) pro Pána Boha prosil, aby mu ku pomoci lidu zbrojného poslali.

Ale Čechové někteří, a zvláště pan Lev, a jiní saudecové zemští s jich spolkem a s Pražany na sněm se obecní odvolávali, chtějíce o to prvé jednati. A jiní nečekavše sněmu, totiž ti všickni páni 10 a rytířstvo z kraje boleslavského, ač jsou sami osobně netáhli, však pomoc znamenitou peněžitou učinili a dali v moc panu kancléři, kterýž sjednal lidi služebných spolu s svými nemalý počet, táhli všickni spolu bezmála na dvě neděle za Pražany až k Starým Hradům. A tu uslyšavše zlou novinu o králi, o kteréž se doleji psáti bude, 15 obrátili se zase. Pan Jindřich také z Rožmberka osobně netáhl, ale poslal na svém místě několik set lidu zbrojného. Ale pan Jakaubek, podkomoří, z vůle královské táhl prvé s některými městy, totiž: s Žateckými, Lounskými, Kadaňskými, Mostskými, Tábořskými a s některými málo víc za Budín, podlé zprávy mnohých na 25 mil 20 k městečku Moháč řečenému blízko k vojsku tureckému.

Ale Pražané, naposmívavše se jiným, kteříž jsou byli vytáhli, ač jsou po jiných a za jinými, pod nějakou barvou a podlé nich Plzeňští, Berounští, Slanští, Litoměřičtí, Mělničtí, Ústští a jiní někteří se vypravili a vytáhli z Čech za Budín deset mil: tu se zastavili a dále 25 netáhli, majíce k tomu dosti času; ne aby dotáhnouti nemohli, neb jsou tak táhli, aby nedotáhli. Neb vytáhli byli z Prahy v sobotu po svatém Jakubu čtvrtého dne, jakož o tom o všem jiným jest vědomo. Ale sama nedbálivost a nemilost k králi toho jim bránila učiniti, totiž těm, kteří jsou vrchnost držali, a ne těm, kteříž jsou 30 rozkázání jich činili a hejtmany podnikali...

A mezitím páni Čechové, kteříž při králi byli, za to majíce, že Pražané k králi dotáhnou s jinými, radili králi, aby prodlil s bitvou, dokudž jiní nepřitáhnou. Král to slyšav, chtěl povoliti jich radě. Ale páni uherští a jiná sběr z Uherska mluvili k Čechům, aby jináč ne- 35

činili, než aby bitvu bez prodlení svedli; pakli toho neučiní, že se chtí sami s nimi, totiž s Čechy, bít. A tak se stalo, že ta bitva brzo potom s Turky byla. Avšak Uhři mnozí hodnau také záplatu v té bitvě vzali, jsauce z mordování a zajati s několika biskupy, též jako ten
40 biskup ostrěhomský, kancléř uherský, leč kteří z toho vojska před bitvou ujeli. V kterémžto tureckém vojsku, podlé zprávy mnohých lidí, bylo lidu válečného na dvakrát sto tisícův, daleko proti menšímu počtu lidu královského. A ta bitva stala se v středu na den svatého Jana stětí léta 1526; kteráž se stala, z velikého božího dopuštění,
45 velikau chytrostí Turkův a neopatrností jakaus královského lidu, kdež mnoho Čechův i jiných lidí v tom vojště královském znamenitých, chudých i bohatých, věrných jest z mordováno a zjímáno. Ten pak arcibiskup ostrěhomský a někdy biskup vacovský v té bitvě z vůle císaře tureckého hanebně jako pes zrádný jest sťat, vzav hodnau
50 pomstu za své služby.

A král, dřív než se bitva začala, znamenav, že žádné rovnosti v počtu lidu jeho proti Turkům ani naděje k vítězství nebylo, sám z vojska ujel beze vší škody zdraví svého. A bylo potom o něm dlouho v Čechách pochybováno rozličně; neb někteří pravili, že jest zhynul,
55 jiní, že jest živ zůstal mezi husary též utíkajícími, tvrdili. A to trvalo za několik nedělí; až potom přemohla pověst po zprávě nějakého pána Cetryce, tak řečeného, zvláštního milostníka jeho: že když ujížděl král s ním toliko přes nějaké bahno, tehdy z přílišného neštěstí přihodilo se, že jest z toho bahna se dobytí nemohl, ale koněm, na kterém
60 seděl, zmrhán jest, a tak tu zahynul v tom bahně, utopiv se. A kteříž jsau s ním byli při tom utíkání, každý šetřil toho strachu přílišného víc nežli krále, kam by před nepřitelem ujeti mohl, protože již noc je byla zastihla. A tak z té bitvy velmi málo Čechův domův se navrátilo.

18. Václav Hájek z Libočan.

„Kronika česká.“

O H o r y m í r o v i.

Někteří z vládyk sjeli jsau se k knížeti svému, předkládajíce jemu veliký nedostatek chlebuov, v té zemi, kterýž nepřišel odjinud, než z toho, že se mnozí po stříbru a zlattu, jeho pod zemí hledajíce, obrátili a polí vorati že zanetbávají. I žádali sú knížete, aby všem
5 kovkopům přikázal toho díla, a zvláště okolo Příbrami a Jilového, Písku a Sušice, zanechat.

Kníže, vyslyšav žádost svých poddaných, povědal, že to chce rád učiniti. Ale po jich odjezdu rozváživ, že ten nedostatek chlebuov jeho osobě není velmi na škodu, hlad ten že se jeho málo dotýká, také přílišnou žádostí zlatta a stříbra jsa veden, žádost svých vládyk 10 dal v zapomenutí. Kteríž očekávajice, skuoro-li kníže své přirčení skutkem vyplní, nemálo tesklivi byli, a zvláště Horymír, muž statečný a velmi opatrný, kterýž měl své sedění mezi městem Beraunem a Příbramí pod horami, jenž slovou Ausíný, to na hradě řečeném Neuměteli, a ten byl toho největší původ, aby chlebuov nebyl nedo- 15 statek a díla podzemní zastavena i přetržena aby byla.

Když to, co se jednalo roku předešlého na Vyšehradě, od kovkopův zvědíno bylo a že jest Horymír Neumětelský největší toho, aby na horách zattých a stříbrných děláno nebylo, původ byl, vzali k němu velikú necht. Času toho jarního spolu jsú se sešli, mezi 20 sebu rozvažujíc, kterak by pomstu nad Horymírem učinili, někteří jej zabítí chtěli, jiní radili, aby, jej jmúce, chléb jemu do úst cpali, až by jej tím chlebem zadávali. Po mnohém rokování na tom zůstali, aby naň mocně táhli a jej jali. Horymíře, kterýž se také rozličnými věštbami zpravoval, taková věc tajná nebyla; uhlédav z daleka, 25 ano nemalý počet kovkopuov k jeho hradu se přibližuje, vsedl na svůj přerýchlý kuoň, kterémuž říkal Šemík, a ujel před nimi. Tu oni uhlédavše, že Horymír utíká, rychle k jeho dvoru pospíšili a tu hned brahy (jinák stohy obilné) rozmetali a což nejvíce mohli snopuov unéstí, to pobrali a ostatek ohněm spálili, pravice: „Po- 30 něvadž [se jest Horymír bál hladu], nechť jej trpí.“ Když jsau pak oni odešli, Horymír se zase navrátil, o to každý den smajšleje, aby nad těmi kovkopy, svými žháři, pomstu učinil.

Uhlédav čas příhodný, v jednu noc vsedl na svuoj kuoň, velmi rychle do Příbramí přijel a kovkopuom jích baudy i domy spálil, 35 a kteréž našel, ty mečem zbil a doly jích s svými pomoeníky, duchy nočními, zaválel. A toho dne raním jitem před knížetem se, jako by o tom nic nevěděl, na Vyšehradě postavil.

Kovkopové k knížeti, hned bez odtahuov poslali, žalujice na Horymíře, a při tom žádali, aby kníže zbera lid na rychlost poslal jej 40 k Neuměteli a tu aby Horymíře pro takový skutek jíti kázal. Křezomysl, maje Horymíře při sobě, optal se jeho, proč jest takovou jemu škodu a protimyslnost zúmyslnou učiniti směl. Kterýž odpověděl: „Ctný kníže! Co tito oznamují a žalují, však to není k pravdě podobné a to v tom, že bych já oné noci, před včerejším dnem minulé, mezi 45 Příbramí a Lázem měl několik osob zabítí. Kterakž bych já to sám

mohl učiniti? Druhé, že bych doluov mnoho stříbrných zametal a velikým kamením zaválel. Rozvaž, prosím, mohl-li jsem já to svú osobau všecko za jednu noc udělati. Nad to pak, poněvadž ty jsi sám
50 mne hned po té noci velmi ráno před sebau viděl, jestli to pravda, toho považ, co oni o mne mluví.“

Křezomysl kníže, žalostiv sa pro stříbrné doly, kázal Horymíře do jednoho sklepu zavřítí a povolav vládyk starších, co se přihodilo, to jim oznámil. V tom přišlo veliké množství kovkopuov těch, jimž
55 se ta škoda stala, na kníže volajíce, za pomstu prosili. Kníže, posadiv se s vládykami, tu při a na Horymíře žalobu pořádně slyšal. Horymír sa tu také postaven, týmiž slovy jako prvě pravil se tím vším nebyti vinen. Kníže stál na omylu, vládyky toho, co se stalo, vděčni byli, ale kovkopové volali před knížetem křičíce: „Na morděře, na paliče
60 i na záhubei knížecí pokladnice!“ ustavičně, aby byl ohněm spálen, vedlé předešlého zřízení a nálezu knížecího prosili. Vládyky se zaň snažně přimlúvali, poněvadž nic není naň toho, co se žaluje, ukázáno, aby při hrdle byl zůstaven, žádali.

Kníže sa veden lakomstvím a těch doluov stříbrných více než
65 lidí zmordovaných želeje, tento nález učinil: „Poněvadž mnozí na Horymíře žalují, muozí také svědomí, že sú jej při tom skutku, an pálí a morduje, viděli, dávají, má smrt trpěti; ale poněvadž jest mně ohněm škodu učinil, to já jemu promijím a odpauštím tak, aby nebyl ohněm spálen, pro mordy toliko, kteréž tu učinil svým mečem, týmž
70 mečem má jemu hlava sřata býti.“

Horymír znaje, že jest hrdla odsúzen, tu stoje před knížetem a vládykami, tuto řeč učinil: „Ctný kníže! Již vidím a znám, že sem tvým saudem odsauzen; té jsem naděje, že bohové jinak súditi budú. A poněvadž mi živu býti nelze, za to toliko prosím, popřej mi toho,
75 dřív než umru, ať na muoj milý kuoň vsednu a maličků chvíli na něm se po tomto hradě projedu, potom učíň se mnú cožkoli chceš.“ Kníže se zasmál tomu a kázav dvěře hradové dobře zavřítí a strážnými osaditi, jemu aby šel a svuoj kuoň oseďlaje a meč k sobě připáše, svú kratochvíl sobě učinil. Kterýž všed do marštale (tak jakž zpráva
80 potom od marštalérnuv byla), nětco s svým koněm mluvil a osedlav jej, ven vyvedl a vsed naň zavajskal. Toť kuoň počal se velmi čerstvě obracetí a skoky veliké činiti. Kníže s vládykami z oken vyhlédaje, počal se velmi diviti. Když po druhé Horymír zavajskal, kůň pod ním od jedné brány hradové až k druhé skok učinil. Po třetí zavajskav
85 řekl: „Nuže, Šemíku, vzhůru!“ A kůň jemu odpověďal: „Pane, drž se.“

A v tom učinil skok přes všechny zdi hradové až na druhú stranu řeky Vltavy. Kníže s vládkami na druhú stranu pohleďal, ano Horymíř na svém Šemíkovi k Radotínu pospíchá. Po takovém divu všickni vládky, zemané i služebníci, kteříž tu přítomní byli, za Horymíře se k knížeti snázně milosti prosíce přimlúvali. 90

Kníže na Neumětele za Horymířem poslal, aby se bezpečně navrátil, že jest mu všecka vina odpuštěna. Kterýž když přijel na Vyšehrad, knížeti svému se pokořil a co jest na Příbrami kovkopům a z jakých příčin učinil, oznámil. Kníže se otázal na jeho kuoň a on odpověďal: „Kníže milostivý, tam doma u mne velmi tiskliv stojí, 95 neb tím skokem nemírným sobě na svém zdraví velikú škodú učinil. Pojedu a pospíšim, abych jej opatřil.“ Když pak domův se navrátil, Šemík jemu, že živ býti nemůž, oznámil a při tom jeho jako pána svého žádal, aby když umře, nedal ho ptákům ani zvířatům jísti, ale aby jej dal před vraty dvoru svého pohřbiti. A on Horymíř tak 100 učinil.

19. Jan Blahoslav.

a) „O původu Jednoty bratrské a řádu v ní.“

Z kapitoly XII.

Proč bratří sobě řád vyzdvihli, k žádné jiné jednotě nepřistoupivše? Za toho času v krajinách našich jednoty nejhlavnější tyto byly: římská, česká, valdenská; tábořská mijela a též i vilimovská mizela. Z těch tří k jedné bratří musili by byli přistoupiti. Ale poněvadž z těch tří k žádné pro příčiny níže položené nesměli a již nauze 5 jich vlastního spasení je pudila, což sau učinili, učiniti: měli-li sau pak neb mohli-li to v nuzné potřebě učiniti? O tom také níže se položí.

Proč nepřistoupili k Římanům?

Neb poznali z kázání Rokycanova a jiných kněží i ze čtení zákona Páně, z knih Viglefových, mistra Matěje Pařížského, Husových 10 etc., že papež z svau rotau, není než Antikrist blaudící životem i smyslem a Kristu se protivící; životem že skutkové kněží i lidu sau odporni skutkům víry, neb kněží lidu z hříchu nevyvazovali, ani kázně nad nimi užívali; lid v hříších bez pokání stál, a oboji v tom neústupně jsauce, pro to předce za církev svatau se drželi. Smyslem 15 také blaudili, že, což měli v Bohu skládati, složili v věcech stvořených, v svátostech, v skutecích některých a v tom naději svau složili, Boha k nim přivázavše. Též že zboží a panování světa sobě

osobili, císaře a krále oblaupivše. Na hlavě Krista dosti neměvše,
20 ustavili sobě za hlavu člověka zlořečeného, povýšeného nadě vše,
což slove Bůh.

Proč k české straně nepřistaupili?

1. Pro bludy smysla i života, jež Rokycan a někteří jiní zjevovali
a na ně křičeli, ač rozdílné v něčem od Římanů, však tak rovně
25 škodlivé, jako Římané: jako smysl ten při svátosti, že v jedné každé
částce jest celý živý Kristus; ovšem pak o přímluvě svatých, o víře,
o skutcích; o čemž, chceš-li šíře věděti, v knize, kteráž „Pře Jana
Augusty“ slove, to vše nalezneš. Item, že kněz zlý jako dobrý, že
vše jest jedno, z čehož potom pošlo to, aby na kněžích život jich,
30 mnohotvárnými hříchy a mrzkostmi zkalený, byl snášin.

2. Že strana česká, potupující Římany, papeže s kardinály,
s biskupy za Antikrista, však proto k nim o kněžství hleděli a je
falešně vypřisahali slibující, že pod jednau slaužiti budau, to změ-
ňovali, slibu dosti nečinili, pročež od Římanů za odřezance držáni
35 byli, ano i odsauzeni; nadto i kněžství je Římané (a zdá se sprave-
dlivě) odsuzovali, neb lidé co dali, lidé vzíti mohau. A poněvadž
jsau je oni proto, že přísahu zrušili, kněžství toho, kteréž jim dali
byli prvé, odsuzovali, s těžkemť je Čechům co zůstati mohlo. Jakož
i mistru Rokycanovi někteří z nich psali, poněvadž papeže a tak
40 všecku římskau církev hani, aby jí vrátil to, což od ní vzal; „a tu
se prej ukáže, co ty božího máš;“ i byl by musil vrátiti arcibiskupství,
kněžství, a tak by mu nebylo nic zůstalo, žádného auřadu
církevního.

K obojí pak straně proto nepřistaupili, že oboje strana, sváry
45 a různice mezi sebou měvše, jedni druhé za nejvyšší ohyzdívše a za
kacíře potupivše, ano i krev z sebe vylévavše, v tom bez pokání
zlostně a zapeklněně stáli, o čemž nech nětco krátce dotknu. Římská
strana na Horách Kutnách, počítají, že více nežli tři tisíce lidí živých
do dvau šacht vmetali, a to obecných lidí i kněží, kteréž byli po-
50 kaupili od těch, kteříž je jímali. Nemnoho jich sobě ukrutná a lítá
zvěř vážila, neb je velmi draho kupovala: praví tak, že dávali za
kněze pět kop a za lejka kopu. A biskup vratislavský kacířům kázal
sypati prach puškový do aust a zapalovati. Co jest tu opět krve
vylito, když Zigmund císař, král český a uherský, bratr krále
55 Václava, dobýval Prahy, kdež mu mnoho pánův moravských a ovšem
lidu pobito! Potom opět, když císař Zigmund od Žižky vyhnán,
římská církev sedum let vojska zbírala ze všech zemí a krajin; potom

s vojsky vtrhli do Čech: jedno, a největší, jehož počet 25.000 lidu, to k Domažlicím, a jiné dvě od Slezka. Když pak potom to největší vojsko i s Julianem kardinálem, s hejtmanem svým, poraženo, jiná 60 dvě utekla. Za tím papež poslal křížovníka do Čech i do Moravy na všechny podobojí způsobau přijímající, a prvotně na krále Jiřího. Mezi tím pak mnozí příliš hanliví traktátové od obojí strany vydáváni byli, jedni druhé odsuzující, za kacíře i za Antikrista počítající. I kterakť sau pak měli k té některé straně přistaupiti, poněvadž jedna 65 za Babylon potupena byla a druhá za kacířskou odsauzena?

K tábořským kněžím proč přistaupiti a s nimi za jedno býti se strachovali?

Pro zlost života; ač ve mnohém lepší kališné strany byli, však pod zámyslem zákona božího zjevně přestupovali zákon boží, že 70 sami neznajíce, čího sau ducha, snažni byli v hanění i v potupování jiných, jako pro ornáty a jiné cerimonie, na nichž spasení nezáleželo, ba také i zlých smyslův zákona Páně, při nichž se obávali, jichž znamení bylo skutkové jich nedobří.

2. Že se s kněžími českými spojili, a, s nimi majíce smlauvu pro 75 přísný královský rozkaz, aby se sjednotili a aby v ornátích slaužití povolili, potom pak teprv zase, navrátivše se z sněmu toho, i dovozovali, že toho z srdce nečinili, ale z přinucení královského. Neb v ornátích slaužití nechtěli; a protož kněží čeští proti nim krále postavili, aby je již spravedlivě, kteříž by koli tu smlauvu a sjednání 80 přestupovali, jinak trápili, až se i tak stalo. Nečinili příkladem Kristovým tíše a pokorně, ale moc světa k sobě připojili a s ní se v jedno tělo spletli; a protož i proti nepřátelům svým ne duchovním oděním, jako apoštolé s Pánem svým, ale tělesnou zbrojí, s děly, střelbami se postavovali a jim odpírali, lidu ne k trpělivosti, ale k boji 85 ponaukajíce; a již také hynuli sami, toliko posledkové jich nějakí zůstali.

Proč k Valdenským nepřistaupili?

Proto, že pravdy ukrývali a chovali se v pokrytectví, požívajíce obyčejův i služebností těch, jež za svodní měli. Také, opauštějíce chudé, 90 poklady z toho, což kdy jim lidé dali, shromazďovali, ješto mělo na chudé obracino býti. Též s kněžími se římskými příznili a summou se vyvinuli z toho, v čemž předkové jich stáli, což se z správy jich, kterauž oni bratřím dávali o předcích, suadně porozuměti mohlo. Anobřž v tom se vůle boží spatřiti může, neb, jakž bratří počali se 95 rozmáhati a růsti, lid ten hynul, až i zhyrul.

A ke všem summau proto nepřistaupili, že při nich ducha Kristova, kteréhož apoštolé měli, neviděli, ale ducha světa tohoto, ješto apoštol dí: „Tak choďte, jakž na nás příklad máte.“ Poněvadž 100 tedy k žádné jednotě přistaupiti nesměli, i musili, nuznau potřebau k tomu přitištění jsauce, oddělení i shromáždění učiniti a řád vyzdvihnauti. . . .

b) Z Přídavku k Muzice: Zprávy některé potřebné tům, kdož chtí dobře zpívatí.

O hlasu svého šetření a pauštění.

Všecko to, což jsem ku pomoci zpěvákům napsati mínil, na dvě mi se vidělo rozdělití, jeden díl toho aby v sobě obsahoval zprávy všechněm kantorům vůbec, i začínatelům i pomocníkům náležitě a druhé to, což by obzvláště předním kantorům neb začínatelům 5 vlastněji náleželo.

Zprávy pak všechněm zpěvákům potřebné napřed proto postavím, abych toho předním kantorům navrhl: že každý ten, jenž začínati má, prvé pomáhati jiným naučiti by se měl, aby potom uměl a mohl jiným za příklad, k zprávě v tom postaven býti; a zase každý 10 pomocník také že se má učiti i začíti písničku, aby potom, buď v nepřítomnosti kantora v kůru jeho místo zastati, nebyl zahauben.

Naposledy prostějším tům kantorům některé věci před oči, aby aspoň toho něco chopili, což povrchnějšího a snadnějšího jest, předložím.

15 Každý zpěvák, chce-li dobře, to jest pěkně a posluchačům příjemně zpívatí, má pilně šetřiti těchto níže položených věcí.

Nejprvé potřeba jest veliká kantoru každému šetřiti svého vlastního hlasu, jaký by byl, dobrý-li či zlý, způsobný-li čili nezpůsobný a devociánům podobný. Jestliže z přirození jest hlasu nezpůsobného a pakli prostý devocián, tedy netřítí se v to, aby zpíval s jinými předními a ovšem mezi jinými hlasem reagoval, byť pak i umění muziky dostí aneb i nazbyt třebasí byli. Jakož jsem jednoho učenného mládence viděl, kterýž pěkný a ozdobný zpěv na několik 20 hlasův složití uměl, ale zpívatí jakž počal s jinými, tak hned vejrovným hlasem nemotorně po notách běhaje vše pokazil; nebo nekaždému vše dáno. Ale tak velmi zlý hlas majícímu nejlépe jest zůstávati za jinými zpěváky a sobě sám v svém způsobném a nábožném duchu,

jiných obojími ušima poslauchaje, zpívati; pakli k tomu nauze žene toho, kterýž ani hlasu dobrého ani umění mnoho má, avšak když 30 není jiného, kdo by pomáhal, tedy by měl aspoň na druhého pozor míti, jak on zpívá, aby za ním šel netáhna ho volův tvrdošíjných obyčejem dolů aneb nevyrážeje z způsobu noty. A že pak bývají tu mnohé mýlky — neb někdo dokudž toho v ruce nevezme a nezačne, zdá mu se, že nemůže s to býti a že k tomu žádného daru od při- 35 rození nemá, a potom někdy zkušení jinak okáže — protož má býti i práce i bedlivost a jiné, což i vysokomyslností i neustupností neb zarputilostí, ovšem nepracovitostí odporné jest. Mnohét a dosti škodlivé vady přirození skrze bedlivou práci bývají napravovány, i z devociánův některých zpívání pěkné milujících prostřední kantoři 40 býti mohau, když jen pomalu s prací hlas sobě formulovati usilují uvěřivše prvé tomu, že devociáni jsou. Ano, někteří někdy zdadí se jakýs rozštípený hlas míti, takže díl jeho bude tlustý, neb hrubý, a druhý díl neb tenký aneb chřapavý; jako příklad na těch lidech, kteréz víno rozumu na čas zbaví. a k okazování veselosti neohbitým 45 jazykem skrze nezpůsobných rtův hlav připuzuje, že jako nemazný vůz zpívají, ano díl hlasu vrčí, díl bečí atd. Kteríž takový nezpůsobně z drástlavého hrdla jdaucí hlas mnohým a velikým (v saukromné místo vejdauce) křičením opravují, nezle dělají; ale však nekaždého nezpůsobu jednostejným napraviš lékařstvím. Někomu by mnohém 50 více středmost v jídle a v pití, nežli mnohé křičení pomohla: někomu pak rozmařilost a nepracovitost kdyby odjal, hned by lepší způsob k jadnému a čerstvému zpívání při něm spatřil.

Protož, máš-li hlas dobrý, usilujž bedlivě tak jej sobě v noc uvéstí, sformovati a zohýbati, aby jím dostatečně vládnouti mohl 55 podlé potřeb a náležitostí. Nebo i velmi dobrý hlas z přirození mající lidé, když by cvičení nebyli a ovšem cvičiti se nedali, mohou velmi zlí a nepříjemní kantoři býti. Jako může třebasí z nečistšího fládru velmi nekřtaltovná a pobodnutí hodná lžice býti udělána, a též na odpor z dřeva nepěkného křtaltovná. 60

Kdožby pak maje z přirození hlas nezlý anebo hned dobrý, a pakli lepší nad jiné, ovšem výborný, nechtěl ho sobě zkaziti, alebrž jej spraviti neb sformovati, ten z pilného a bedlivého dále položených věcí rozsauzení nemalou by mohl míti pomoc.

Druhé. na péči míti má každý zpěvák, aby hlasu svému ve 65 rtech neb v zubích a i v hrdle překážky nečinil, buď nenáležitým zdržováním hlasu zubami nebo rty, t. pysky anebo hlaubě jazykem.

Což bývá, když někdo má nezlý hlásek, pauští a jako cedí jej skrze zuby neotevra potřebně a slušně úst i činí jej tenší, nehladký a téměř 70 chřapavý a tak nelibý. Též pauštěním hlasu drobet skrze nos, tak aby přihuhňávati se zdál, jako jsou někteří kakozili dělávali k regálu (kterýž téměř k kočičímu nápodobný zvuk vydává) se připodobňující. A zase na odpor tomu, aby nenechával hlasu svého tak jíti jako bezuzdného koně, kamž by chtěl, nic ho v sobě ani v hrdle ani 75 v ustech zubami a pysky neformuje, ať by jel co z pytle a nebo se lil jako nějaká voda z kádě převrácené neb ze džbánu: jakž slyšíme někdy lidi opilé činiti, kteříž netoliko jazykem a tak ani hlasem vládnouti nemohau, ale ani jinými audy hrubšími, a protož jeden jako koza mečí, jiný jako beran bočí a jiní k jiným hovádkám neb 80 zvířatům v hlasu se připojujíce. Mát tedy a musí tu býti nějaká bedlivost a práce, aby hlas příhodně byl formován; zvláště pak, kdož má hrubý aneb tlustý hlas, ješto by velmi nezpůsobně vzněl, kdyby jej měl tak nepečlivě a lénivě bez slušného jeho pozadržování tam hned v hrdle pustiti a jako říkají vším (neb celým) hrdlem zpívati 85 aneb raději volati nebo křičeti: bylo by to posluchačům rozumným protivné, pomocníkům pak i kantorovi umělému velmi protimyslné.

A co pak kdyby k tomu ještě i ústa nekřtaltovně, víc než sluší odvíral, jakž se někdy od některých činí nepřipadně, tužby již teprv rozumnému posluchači spíše k smíchu, nežli k jakému náboženství 90 poslouženo bylo.

Potřebíť jest i tu opatrnosti, aby snad někdo chtěje sobě hlas formovati i nepokazil jej aneb nezpůtvořil...

c) Z „Filippiky proti misomusům“.

Jest a byl před lety některých dosti velikých mužův obyčej, na zlehčování starých učitelův připomínati Br. Lukáše svaté paměti jakés povědění, kterak jest měl o svých psaních říci: „Nic jsem nepsal, čehož bych v Jednotě nenašel.“ I vykládali oni sobě tak, že 5 Br. Lukáš nic nebral z doktorův církevních, ale to, což Jednota měla, když Br. Lukáš k ní přistaupil, tomu že se naučil Br. Lukáš a to tak psal etc. I já před rokem slyšel jsem to od Br. J. Augusty připomínati. Jistě ti lidé, kteříž tak Br. Lukáše vykládají, jeho slovům nerozuměli a nerozumějí. Ó, by Br. Lukáš je slyšel, co by jim zle po- 10 děkoval! Kde jest sv. muž Br. Vavřínc Krasonický, aby jim něco toho pověděl ústně a živě. Což v svých knížkách napsal, čehož oni

nebudau čísti, nemajíce kdy pro malátnost aneb mysl marností plnau.

Ale když není těch, kteří by mohli něco říci užitečně, nechažť já tuto něco napíši krátce to, což mi nyní na myslí jest. 15

Měla Jednota bratrská za Br. Lukáše mnoho odpůrcův, proti nimž Br. Lukáš psáti z poručení všech starších musil. A tak psáti, aby nezbauřil více, brány Jednoty nepřátelům neotevřel, ale některého protivníka tak, jiného jinak k mlčení a tak k spokojení přivedl. Se vši pak takovou prací jak se některým ingratis cuculis zachoval, 20 víš. Byli i ti lidé, ješto se báli, že on zase do Říma a k doktorům etc. povede. I protož proti tomu bláznovskému a falešnému o něm smýšlení takové řeči od něho musily mluveny býti, jakýmiž by někomu ústa zacpána býti mohla. A pravdu věrnau pravil Br. Lukáš, že nic nepsal, než to, co v Jednotě našel: našel pravdu v podstatě i v službě 25 etc., tu pravdu psal, tu ozdoboval; rozšiřoval, ratolesti její na všechny strany rozličně rozkládaje.

Té pravdy, jakž nejlépe uměl a mohl a jakž ho Duch Páně naučil, zastával a obhajoval, jakož moudře tak i velmi opatrně. Ale kdož má oči, může dále pohleděti na toto, že byl Br. Lukáš mnoho let 30 v školách žákem, až i gradum, stupeň nebo úřad obyčejný prospívajícím v umění sedmeru žákům přidal, t. bakalářem v Praze v koleji učiněn, a jsa člověk pilný, nemensil se v umění a aniž v samém umění se obíral, ale také mysl svou obrácenau k věcem křesťanským měl etc., knihy latinské starých církve učitelův, Augustina, Jero- 35 nyma, Cypriana a jiných, až i novějších doktorův čítal, i dekretův povědom byl, dialektiku a retoriku uměl a v ní nemálo cvičený byl, čehož jistý a nepřemožený důvod jest spis jeho „O opětování křtu“ a druhý „O pokloně“, třetí proti Čížkovi tištěný větší...

Ale již tuto snad někdo dí, že já učené a učení chválím. Ano tak 40 jest, že chválím to obé, i učení neb umění, i umělé lidi; ale nechválím těch, ješto učení neb umění zle užívají. Příkladně díme: „Chválíme víno a chválíme pití neb užívání vína, ale opilství a opilých nechválíme a sumau nechválíme zlého užívání dobrých, od Boha daných věcí: abusus non tollit rem. Dobrý jest meč; však někomu 45 dobře, jinému velmi zle posloužití může.“....

Jednota naše kudy by byla na zavedení přišla před šedesáti lety a víc, o tom Br. Vavřínek Krasonický nemálo napsal, ano i jiní někteří. Jistě ne skrze učené ani příčinau umění, ale skrze leiky a příčinau jejich v pravdě boží neosvětlení a malátnosti etc. A to bylo dvakrát 50

a při dvojích věcech: 1. zlých skutcích, 2. zlých a falešných smyslech. Ale obému tomu Pán Bůh vstříc vyšel. Hádej skrze koho? Jistě ne skrze leiky, ale předně skrze učené a pobožné (nebo umění bez pobožnosti jest jako meč v rukau blázna).

55 Budaucího v Jednotě co by bylo, přijde-li na zavedení čili nepřijde a skrze učené-li leiky, poněvadž nejsem ani prorok ani syn prorokův, nevím to předpovídati neb prorokovati. Avšak poněvadž se někteří toho, též nemajice duchův prorockých, obávají, povím i já, co mi o tom na mysl týž i týž přichází. Summau nebojím
60 se toho, aby učení a pobožní muži příčinau zavedení Jednoty býti měli; než spíše bych se bál, aby lidé vysokomyslní, zhlaupa tvrdí, neústupní, nepokojní, nových věcí začínatelé, velikého jména žádostiví, ti aby Jednoty nezavedli.

Protož s Br. Lukášem starým já smýšlím. On tak napsal: „Budau-li správce v Jednotě státi v pravdě a v jednomyslnosti, že
65 Pán Bůh tomu lidu žehnati bude etc. A summau dokudžkoli na ta místa (totiž úřadův, zvlášť předních) nepodejde svět, tělo, antikrist, ale duch Kristův je držeti bude, dotud je dobře. Než jakž by po odjiti skrze smrt dobrých, věrných, upřímných, učených neb neučených
70 na ta místa se dostali bez vědomí lidé buď hlaupí, nevycevičení anebo chytří, lstiví, učení nebo neučení: tuž by jistě běda bylo Jednotě!“
J. B. 1567 febr. 18. in horto.

20. Bible Kralická.

Zkušení Abrahama při obětování Izáka.

Když pak ty věci pomínuly, pokusil Bůh Abrahama a řekl k němu: „Abrahame!“ kterýžto odpověděl: „Teď jsem.“¹⁾ Jemužto řekl: „Vezmi nyní syna svého, toho jediného svého, kteréhož miluješ, Izáka, a jdi do země Moriah²⁾ a obětuj ho tam v obět zápalnou na
5 jedné hoře, o níž povím tobě.“

Tedy vstav Abraham velmi ráno, osedlal osla svého a vzal dva služebníky své s sebou a Izáka syna svého; a nasekav dříví k oběti zápalné, vstal a bral se k místu, o němž pověděl mu Bůh. Třetího pak dne pozdvihl Abraham oči svých a uzřel to místo zdaleka. A řekl

¹⁾ Až já. Způsob ten jest ohlašování se volajícím v jazyku židovském; my říkáme: „Co chceš“ neb „Teď jsem“. (Poznámky pod čarou jsou z bible Kralické.)

²⁾ Moriah, jméno vrchu při hoře Sion, na němž Abel, Noe i jiní patriarchové obětovávali. Kdežto potom chrám vystaven byl.

Abraham služebníkům svým: „Pozůstaňte vy tuto s oslem; já pak a dítě půjdeme tamto a pomodlíce se navrátíme se k vám.“ Tedy vzal Abraham dříví k zápalné oběti a vložil je na Izáka syna svého; sám pak nesl v ruce své oheň a meče. I šli spolu. Mluvě pak Izák Abrahamovi otci svému, řekl: „Otče můj?“ Kterýž odpověděl: „Co chceš, synu můj?“ A řekl: „Aj teď oheň a drva, a kdež hovádko k zápalné oběti?“ Odpověděl Abraham: „Bůh opatří sobě hovádko k oběti zápalné, synu můj.“ A šli předce oba spolu. A když přišli k místu, o němž mu byl mluvil Bůh, udělal tu Abraham oltář a srovnal dříví a svázav syna svého, vložil ho na oltář na drva. A vztáhl Abraham ruku svou a vzal meč, aby zabil syna svého. Tedy zavola na něho anděl Hospodinův s nebe a řekl: „Abrahame, Abrahame!“ Kterýžto odpověděl: „Aj já.“ I řekl jemu: „Nevztahuj ruky své na dítě, aniž mu co číň, neboť sem již poznal, že se Boha bojíš, když si neodpustil synu svému, jedinému svému, pro mne.“ A pozdvih Abraham oči svých, viděl, a hle, skopec za ním vězel v trní za rohy své. I šel Abraham a vzal skopce toho a obětoval jej v oběť zápalnou místo syna svého. I nazval Abraham jméno místa toho: „Hospodin opatří.“ Odkudž říká se dodnes: „Na hoře Hospodinově opatří se.“

Zvolal pak anděl Hospodinův na Abrahama po druhé s nebe a řekl: „Skrze sebe samého přísáhl sem, praví Hospodin, poněvadž si učinil tu věc, že si neodpustil synu svému, jedinému svému. Požehnám velmi tobě a velice rozmnožím símě tvé jako hvězdy nebeské a jako písek, kterýž jest na břehu mořském. A dědičně vládnouti bude símě tvé branami nepřátel svých.“ A požehnání budau v semeni tvém všickni národové země, proto že si uposlechl hlasu mého.“

Tedy navrátil se Abraham k služebníkům svým a vstavše, šli spolu do Bersabé, nebo bydlil Abraham v Bersabé.

21. Daniel Adam z Veleslavína.

Z předmluvy ke „Kronikám dvěma o založení země české“.

O kronice Hájkově.

Po Martinovi Kuthenovi třetí též jazykem českým ze všech nejobširněji a mohu říci nejpilněji a nejhojněji psal historii kněz Václav Hájek z Libočan a dedikoval ji císaři Ferdinandovi slavné

*) Totiž: Zvítězíš nad svými nepřáteli. Proto tak mluví, že obecné pevnosti měst v branách bývaly. To zaslíbení vztahuje se na Krista Pána a účastníky jeho.

paměti, na onen čas ještě římskému, uherskému a českému králi.
 5 Ta vytištěna jest v Menším městě pražském nákladem Václava Halaše
 z Radimovic léta Páně 1541.

Mnozí z Čechův toho času i potom málo jí sobě vážili pro některé
 příčiny, jako že by někde strany pod obojí dotýkal, mnohé bez-
 10 se již exemplářův nedostává a žádný po ta všechna léta se nevyjevil,
 ješto by něco lepšího a gruntovnějšího na světlo vynesl, nejedni
 by ji za dosti veliké peníze rádi koupili a často se po ní ptají.

Jest ovšem pravé, co napsal Cicero, že dobrý historicus tyto
 tři povahy a ctnosti do sebe míti má: jednu, aby nic nepravého
 15 a křivého psáti nesměl; druhau, aby se pravdy, jakž samá v sobě
 jest, psáti neostýchal a nestyděl; a třetí, aby se žádným způsobem
 v podezření nedával, že by snad jedné straně více přál než druhé,
 aneb že by k jednomu více a k jinému méně lásky a chuti měl. Ale
 tuším se nyní málo takových kronikářův nachází. Nebo nechť snad
 20 někdo první i druhé povinnosti zadost učiní (ačkoliv s pravdau
 vždycky na jevo jíti netoliko těžko, ale i nebezpečno, zvláště ny-
 nějších let, kdež nejvíce pravda nepřátely činí, a každý, i třeba ten
 nejnižší, chce, aby mu pochlebovali), koho mi kdo ukázati může,
 ješto by nechválil svých krajanův, nehaněl cizích; nevelebil své
 25 strany, zvláště v rozdílu náboženství a víry, a netupil odpor-
 ný přátele a nelehčil nepřátel? Němci hanějí Čechy, Čechové
 Němce. Strana pod jednou (jakž ta jména jsau u nás obyčejná) tupí
 stranu pod obojí, a tato zase onu; nemůže-li zjevně, ale podtají;
 nesmí-li slovy a řečí, ale srdcem a myslí. Aníž ten rozdíl a odpor
 30 vyzdvihnouti může jaká moc a maudrost lidská, jaká nařízení a sne-
 šení obecná (kteráž v té příčině, jako i všeliká práva Anarcharsis
 jmenoval, mohau slauti aranearum telae, v nichžto špatné a mdlé
 mušky váznau, velicí brauci je prorážejí), dokudž sám Pán Buh
 myslí a srdcí jedněch s druhými svazkem lásky, svornosti a jedno-
 35 myslnosti svatě nespojí a všechněm odporům, nedorozuměním, záští-
 m, kyselostem a roztržitostem konce neučiní. Začež povinni jsme Pána
 Boha srdečně prositi, abychom všickni byli synové Boží a měšťané
 nebeského Jeruzaléma i zde v tomto životě v naději, bez závisti a ne-
 přízně.

40 Že pak vedlé zdání mnohých Hájek některé básnivé a neuži-
 žitečné rozprávky do své kroniky přimísil, může býti, že v tom ná-
 sledoval poetův, jichž obyčej jest, aby v svých verších netoliko po-
 třebná naučení lidem dávali, ale i k kratochvíli je vzbuzovali. Et

docere volunt et delectare poetae. Tak i on chtěl čtenáře o věcech pomínulých vyučiti a zpraviti a časem i rozsmíšiti, aby sobě nestýskal. Avšak i v tom má tovaryše neposledního jména historiky řecké i latinské, jako Diodorum, Herodotum a Livium, kteréžto kdož čtau, mnohé v nich básnivé, nejisté a nedůvodné, nýbrž i k smíchu podobné věci nacházejí, pro kteréžto nic méně, což v nich pravdivého, jistého a užitečného jest, toho nezamítají, ale mnoho sobě váží. Datur haec venia antiquitati, inquit Livius: ut miscendo humana divinis primordia urbium augustiora faciat. To však co jest jiného, nežli pravdu lži chtíti opeřiti a jako omastiti? Rozumný člověk může dobře odložití, což zná býti daremného, a vybrati, což jest potřebného a k pravdě podobného; muože zavrei plevy, to jest básnivé a nepravé věci, jako řepíky a kopřivy z zahrady, a zanechati sobě jádra, totiž pravdy. Říkával Plinius, že žádná kniha není tak neužitečná a zlá, aby se z ní čtenář vždy něčemu dobrému nenaučil. Tak i my aspoň o Hájkově kronice suďme. Ačkoli podlé sprostného zdání mého nemůže ta práce jeho v počtu neužitečných a zlých knih položena býti, poněvadž nad ni užitečnější, lepší, hojnější a spravenější v jazyku našem ani snad v jiném nemáme.

Nebo předně nachází se v kronice Hájkově pořádek let od prvního přitážení knížete Čecha s jeho komonstvem do této země až do léta Páně 1527 a obsahuje summam vedlé jeho saučtu 883 léta. Ačkoliv některým se zdá, že nemálo hned při základu pochybil, téměř o sto let později položiv kralování Čechovo nežli jiní kronikáři a v poznamenání časuov až do přijetí víry křesťanské nemůže se věděti, koho jest následoval a jak by mu bezpečně věreno býti mohlo, ale od toho času, jakž Čechové křesťané býti počali, dosti jest pilný a nemnoho chybuje.

Druhé, obšírně vypravuje o knížatech i králích českých, pohanských i křesťanských, o jich spravování, radách, životu, válkách, vítězstvích, chvalitebných i nechvalitebných, dobrých i zlých, maudrých i nemaudrých skutecích, o manželkách, odkud je sobě bráli, o synech a dcerách, kam je zasnubovali, a jak se s okolními knížaty a králi příznili, až naposlědy i o smrtích a pohřbích jejich.

Třetí, bedlivě vypisuje, v jakém způsobu kterého věku stála země česká, kdy v pokoji a hojnosti byla, kdy zase Pán Bůh na ni války, neúrodu, drahotu, hlad a mor pro hřích dopauštěl; kterak nejednau cizí národové usilovali lstí a mocí předky naše z této krajiny vytisknouti a sami ji opanovati; jak tomu zase Čechové zmužile a statečně s pomocí Pána Boha vedlé knížat a králův svých odpírali

a slavných vítězství nad svými nepřátely docházeli. Summau, jak
85 toto království s obyvateli svými více se spravovalo řízením a opatro-
váním božské milosti. nežli radau a rozšafností lidskau, což o něm
mistr Havel, hvězdář za císaře Karla, předpovídal a my nyní
v skutku právě býti seznáváme.

Čtvrté, nepominul Hájek pilně poznamenati všelijakých proměn,
90 kteréž se v Čechách buďto v správě a regimentu obecném, při kní-
žatech a králích, při poddaných vyššího a nižšího řádu, buďto při
náboženství a církevních věcech duchovních častokráte sbíhaly.
Kterak někdy mnoho knížat v Čechách bylo, z jednoho kmene
pošlých, kteřížto války mezi sebou vedli, když každý před jinými
95 předčiti a sám, potlače jiné bratry a strýce své, pánem býti chtěl.
Co v takových rozmrškách a různicích zlého země tato i moravská
pokusiti a strpěti musila; jak ten nesvorný rod v malých letech za-
hynul; nebo kdež prvé bylo okolo dvadcíti knížat v Čechách
i v Moravě téhož kmene a rodu, ti brzo potom tak kvapně z tohoto
100 světa sešli, že Čechové a Moravané neměli než toliko jediného dědice
a pána.

Páté, oznamuje, kdy i jakým způsobem Čechové z bláta bludův
pohanských vytrženi jsauce, ku poznání jediného pravého Boha
a syna jeho Pána Jezu Krista přivedeni byli; jak jsou hned s počátku
105 horlivě se stavěli při víře sv. evangelium, které první apoštoly
a učitele měli, jak Pán Bůh i tím národ český poctil, že sobě z nich
svědky svého učení a mučedníky obíral; kdy biskupství v Praze
založeno, kteří a jací bývali biskupové; kdy arcibiskupství vyzdvi-
ženo a zase kleslo; kdo bývali duchovní správcové. Jaká se v učení
110 i rádích církevních proměna stala za krále Václava, když mistr Jan
Hus z Husince kázati počal a jaký s tovaryšem svým Jeronymem
konec vzal; co se po upálení jejich v české zemi dalo, jaké vznikly
bauřky, nevole, hádání, odporové, války, mordové mezi duchov-
nými i světskými; co krajin pohubeno, kostelů a klášterů zplundro-
115 váno, měst a městeček zdobýváno, vsi popáleno, lidu s obojí strany
pomordováno a krve křesťanské vylito, prvé nežli ty nesnáze
k spokojení a porovnání svému přišly.

Šesté, najde čtenář v kronice Hájkově všelijaké paměti o stavu
panském, rytířském a městském; kterak sau ti vždycky věrní pánům
120 a králům svým bývali a k zvelebení koruny české snažně pomáhali,
když v svornosti s mnohým dobrým svým trvali, aneb zase proti
sobě se s nenabytými škodami pozdvihovali a bauřili, z příčin někdy

postranních žádosti, lakomství, závisti a pýchy, časem také z nedorozumění a omylu, z nabádání a ponaukání jiných, kteříž více nepokoj milovali nežli pokoj. Zase kterak, vidauce proti sobě sílu ne-¹²⁵ přátel, mířivali se, a odložice domácích nechutí, jednomyslně sobě proti moci nepřátelské pomáhávali.

Sedmé, vyhledal Hájek a poznamenal mnohých starožitných rodův z stavu panského i rytířského titule a jména, základy a začátky zámků, hradů, tvrzí, měst, městeček, vsí, kostelův a klášterův,¹³⁰ obzvláště pak a s největší péčí hledal počátky, vzrůst, stavení, proměny a všelijaké štěstí a neštěstí města pražského, jakožto největšího a nejhlavnějšího v království českém.

Ty a jiné paměti, kteréž před tím porůznu rozmetány byly, shromáždív a spořádáv v jednu knihu, Václav Hájek nemálo historii¹³⁵ českou vysvětlil a nám k známosti a vědomosti její poslaužil, jichž by se snad nyní z tisíce jeden nedoptal; protože ne každý té příležitosti užití může, aby takový dostatek starých letopisův a kronik měl jako on.

Pro kteroužto příčinu mnozí lidé jsau toho žádostivi, aby znovu¹⁴⁰ vytištěna byla.

22. Václav Vratislav z Mitrovic.

Z „Příhod“.

(Z knihy III., kap. 10.)

V nových straších.

Vtom přišly noviny, kterak by naši v Uhřích slavné vítězství nad Turkem obdrželi a mnoho tisíc Turkův pobili. Tu jsme opět v velikém strachu byli, nebo na nás škaredě hleděli, zuby škřípěli, a že nás na háky zvěšeti dají, hrozili. A přišed k vězení kihaja, to jest hofmistr císařský, nás všechny vyvolati dal, a že nám nos a uši⁵ obřeží, pravil, protože naši přátelé, bratři a strýcové tak mnoho Musulmanův pobili. My se, jak mohli, že tím vinni nejsme, vymlouvali. Jak ten odešel, přišli jiní a v důvěrnosti nám oznámili, velice se kleli, že konečně nám nosy a uši uřezati mají. Tu my již smutní, zarmoucení nevěděli jsme, co strachem činiti, nýbrž svých nosů a uší¹⁰ srdečně jsme oplakávali a se přísahou vespolek zavázali, jestliže nám to učiní a nám se Pán Bůh do křesťanstva navrátiti popřeje, že do naší smrti proti Turkům válčiti, a kterého zase dostanem, nos a uši uřezati chceme i jiné k tomu napomínati budeme.

- 15 Tot přijde k večeru kvardian baše a nás všeckny, abyhom ven vyšli, vyvolati dá. Ten měl dva barvíře s sebou a poručil se nám všem na zem posaditi. A tu my vyplakáni jsouce, jináčeji jsme se nedomnívali, nežli že již se tak, jak nám pravili, stane. Žádný nechtěl první býti a se posaditi, až karváčem k tomu přinuceni byli.
- 20 Tu může každý znáti, jak nám okolo srdce bylo: všickni zbledli co roucha. Barvíři přistoupivše a nás tak strašlivé a bledé vidouce, srdečně se smáli, ale nám jináčeji okolo srdce bylo. Tak oni všechněm hlavu místo uší břitvou oholili i brady, neb někteří obdélné měli, a nasmávše se nám do vôle, do vězení zase jíti kázali.
- 25 Když nás pak strach pominul a my tak jeden na druhého, jaké teleci hlavy máme a všeckno bez brady jsme, hleděli, nemohli jsme se od smíchu zdržeti, neb sotva jeden druhého poznati mohl. Aniž jsme jim co od pučování zaplatili, nýbrž nám darmo dosti strachu nahnali. Dávali nám potomně jistou toho zprávu, kterak největší vizír
- 30 konečně poručil nám uši a nos uřezati, chtě nás tak do křestanstva propustiti, ale že jich mufti proti tomu byl a pravil, poněvadž jsme proti nim neválčili, nýbrž v poselství byli a ničímž vinni nejsme, že by hřích byl nás tak bez viny zohaviti. Nemoha se pak nad námi jináčeji pomstíti, tak nám břitvou hlavy a brady oholiti poručil
- 35 a druhý den všeckny na galery mezi jiné vězně k veslům ukovati dal.

23. Pavel Skala ze Zhoře.

Z „Historie církevní“.

Karlova kolej odevzdána jesuitům a nařizeny prohlídky knihkupeckých krámů.

Na druhý pak den (30. října 1622) dodán byl z kanceláře knížecí dekret inšpektorům a opatrovníkům kolleje veliké císaře Karla IV., Michalovi Pečkovi z Radostic, měšťaninu Starého města praž., a M. N. Mollerovi, professoru jednomu akademie praž., v němž

5 poraučelo se jim jménem císařským: poněvadž JM. řím. císař ráčil by býti té celé a milostivé vůle, paterovi rektorovi a celé kolleji bratrstva jezuitského u sv. Klimenta v Starém městě praž. akademii pražskou jinak kolleji velikou císaře Karla IV., jižto oni dosavad v držení a opatrování svém zůstávali, se všim a všelijakým k ní pří-

10 slušenstvím k mocnému držení, vládnutí a užívání odevzdati; protož aby jmenovaní opatrovníci dotčené akademie ihned beze všech odporův a rozmyslův dalších tak poslušně vedlé dekretu tohoto se za-

chovali a se všelijakými registry svými listovnými a summau se všemi statky a grunty, kteříž by koli k akademii pražské od starodávna přináleželi, výš jmenovanému paterovi rektorovi s popisem a inventářem všech těch věcí a příslušenství k ní hodnověrným a skutečným odvedli a postaupili, z opatrování svého počet náležitý učinili a podtud více akademie a věci jejich v ničemž nejmenším se neujímali, ale jí prázdni byli na konec. V čemž bezpochyby žet sau se v skok tak poslušně zachovali, zvláště Michal Peček, kterýž sice byl pochlebník veliký jezuitský a knížete z Lichtenšteina. 15 20

Mimo to všecko byla nařízena od knížete bezpochyby z ponuknutí jezuitův visitací a přehlídání všechněch krámův kněhařských, kteříž jakékoli knihy přespólní latinské, německé a jiné do měst praž. přiváželi a prodávali; při niž popisovali bedlivě, kdo z kněhařův dotčených jaké knihy v sklepích a kněhárnách svých mají, s tau přitom záповědí jim učiněnou, aby pod tu chvíli žádnému z stavův a obyvatelův král. čes. ani komu jinému z těch kněh zinventovaných ani jedinké neprodávali, až do dalšího knížecího o té věci vyměření a rozkazu. 25 30

Podobnou věc dovedli sobě jezuviti vídenští, když téhož měsíce netoliko stavové rakauští na zvláštní poručení císaře Ferdinanda jim školu svau zemskou odstaupili, ale i doktoři a professoři učení vídeňského akademii svau proti vši vůli, odporu a protestací své dostatečné, anobřz i prosbě mnohonásobné, na císaře ve vši nejhlubší poníženosti vzložené, též se všim a všelijakým k ní příslušenstvím a zvláštnostmi v dokonalau moc uvésti musili. 35 40

Nad čímž vesměs všickni pod obojí i pod jednou nesli zármutek veliký, obávající se, že za tau proměnou neobyčajnou jiné těžší nepřiležitosti následovati budou. 40

Čemuž mohlo se též porozuměti i z sollicitací daremné Jihlavských, kteřížto, ač velmi snažně vyhledávali toho při císaři, aby při svobodném náb. evangelického provozování byli zůstaveni, avšak až dosavad ničehož se dovolati a doprositi nemohli.

24. Jan Amos Komenský.

a) „Labyrint světa“.

Mladý poutník, chtěje si najíti vhodné životní povolání, jde si prohlédnouti svět, který je soustředěn do velikého alegorického města. Na této cestě ho provází Všudybud nebo Všezvěd, zosobněná lidská touha po poznání všech věcí, a Mámení, či ustálený zvyk lidstva nahlížeti na svět

podle všeobecně platného názoru. Poutník prohlíží si šest předních stavů lidských, které bydlí v šesti hlavních ulicích města, a to stav rolnický, řemeslnický, učený, duchovní, panský a vojenský. Podívá se i do hradu štěstěny nad městem i do zámku bohyňě Moudrosti na hlavním náměstí. Mámeni se snaží, aby poutník nazíral na život tak povrchně jako ostatní lidé, ale nedaří se mu, neboť poutník — básník sám — nenalézá nikde pravé radosti a spokojenosti, nýbrž vidí všude jenom snahu po všedních a malicherných věcech. Roztrpčen nad prázdnotou vezdejšího života chce již odejít se světa. I pohlédne v tvář smrti, poděsí se však nad její hrůzou a vybidnut Kristem, obrátí zřetel k svému nitru, hledá posilu v důvěře v Boha a najde tak konečně duševní klid a štěstí i zde na zemi.

Kapitola XX.

Stav soldátský.

(Ukrutnost lidská.)

1. Takž vejdemo do poslední ulice, kdež lined v prvním placu ne málo lidí stojí červeně přioděných; k nimž přistaupě slyším, že se smlauvají, jak by se Smrti křídla dáti mohla, aby tak z daleka jakó z blízka v okamžení mohla pronikati. Item jak by se, co po mnohá 5 léta staveno, za hodinu rozmetati mohlo. I uleknu se řeči těch, nebo až posavád, co jsem kde z lidských činů viděl, o vzdělávání a rozšiřování lidí a pohodlí lidského života toliko bývaly řeči a práce; tito pak o zhoubu životů a pohodlí lidských se radili. Odpověděl tlumočník: „I těchto usilování totěž jest, ale jinakší drobet cestau, 10 skrze odklizení toho, což ku překážce jest. Potom tomu vyrozumíš.“

(Verbuňky.)

2. Vtom přistaupíme k bráně, kdež místo vrátných jakési s bubny státi spatřím, každého vjíti chtěcího se tážící, má-li tobolu? Když ukázal a odevřel, nasypali mu peněz a řekli: „Kůže ta zaplacená buď,“ a pustíc jej do jakéhos sklepu vyváděli zase odtud že- 15 lezem a ohněm obloženého a kázali dále do placu jíti.

(Zeughaus aneb zbrojnice.)

3. Ale já, co v tom sklepe jest, spatřiti jsa žádostiv, také tam nejprv vstaupím; a aj, tu po všech stranách, až konce viděti nebylo, tolikěž po zemi hromady jako největší hranice, že by na množství tisíce vozích neodvozil, všelijakých ukrutných k bodení, sekání, 20 řezání, píchání, raubání, štípání, tinání, trhání, pálení, summau k odjímaní života nástrojů od železa, olova, dříví a kamení, až mne hrůza podjíkala, a řekl jsem: „Na kterýž toto divoký tvor takové pří-

pravy?“ — „Na lidi,“ odpověděl mi tlumočník. — „Na lidi?“ díím já; „ach, jáť jsem myslil, že na nějakau vzteklaú zvěř a divoké lité šelmy. Ale pro Boha, jakáž to ukrutnost, jestliže lidé na lidi takové 25 tyto hrozné věci vymýšlejí!“ — „Cos tak chaulostivý?“ dí on a směje se.

(Život soldátský prostopášný.)

4. Vyjdauce odtud jdeme hlauběji tam a až na ryňk, kdež aj, lidi těch železem přioděných, rohy a pazaury majících a haufně jedněch k druhým spřipínaných stáda vidím, ležících u jakýchs 30 koryt a džberů, do nichž se jim jísti a pítí sypalo a lilo, a oni jeden přes druhého chlemtali a sloпали. I řekl jsem: „Co se pak tu vepřové na jatku krmí? Vidím sic lidskou tvárnost, než sviňské činy.“ — „To jest pohodlí toho stavu,“ dí tlumočník. Oni v tom od koryt vstanauc, dají se v rejry a skoky, křepčení a výskání. A tlumočník: 35 „He, vidíš-li rozkoše života tohoto? Oč se ti starají? Není-liž tu býti veselo?“ — „Počkám, co dál bude,“ řekl jsem. Oni mezitím dají se v honění a šacování jiného stavu lidí, koho napadnaú. Zatím rozválejíc se páchají sodomství a hanebnost beze všeho studu a bázně boží, až jsem se pýřil a řekl: „Ej! tohoť by se jim trpěti nemělo.“ — 40 „Trpěti se musí,“ dí tlumočník; „nebo ten stav všeliké svobodě chce.“ Oni pak usadíc se chlemtali zase; a naperauc a nalejíc se do němoty, pak se pokáceli a chrápali. Potom je vyvedli na plac, kdež na ně děšť, sníh, kroupy, mráz, slota, žizeň, hlad a všeliké neřesti přšely, že se nejeden třásl, drkotal, chřadl, zcepenal, všem, psům, 45 krkavcům na pokrm; jiní však nedbali nic, hýřili přece.

(Vypsání bitvy.)

5. Vtom se cos na buben udeří a zavzní trouba a udělá se hřmot a křik! A aj, vztyčíc se každý a schápajíc řezáky, tesáky, bodáky a co kdo měl, strkají to beze vši lítosti do sebe vespolek, až krev stříká, sekají a flekají na sebe hůř než nejlitější šelmy. Tu 50 se hřmot na všecky strany rozmáhá, tu slyšeti dusot koní, chřest pancířů, břinkot mečů, rocháni střelby, fičení okolo uší létajících střel a kulí, zvuk trub, třeskot bubnů, křik ponaukajících k boji, křik vítězících, křik zraněných a umírajících; tu viděti olověné hrozné krupobiti; tu ohnivé strašlivé blyskání a hřímání slyšeti; tu jedná 55 tomu, jedná k onomu ruka, hlava, noha přeč létá; tu jeden přes druhého se kácí a všecko ve krvi splývá. „Ach, všemohací Bože, což se toto děje?“ řekl jsem: „Zahynouti-li má ten svět?“ A sotva se

upamatovav z toho placu, nic nevím jak a kam, jsem vypadl a trošičku sobě vydchna, avšak se všecken třesa, průvodčím svým řekl: „Kamž jste mne ale uvedli?“ — Odpověděl tlumočník: „Rozmazanějšíhož tebe! To jest býti člověkem, smíti dotřítí.“ — „I což sobě pak udělali?“ řekl jsem. — Odpověděl: „Páni se pohodli, pak se ta věc porovnatí musila.“ — „A což se to oni rovnají?“ dím já. — 65 Odpověděl: „Ovšem. Nebo kdo by veliké pány, krále a království, kteříž nad sebau saudce nemají, rovnal? Sami to mezi sebau mečem rozhodnauti musejí. Kdo lépe druhému železem zašermuje a ohněm zakauří, ten svau postaví na vrchu.“ — „Ó barbarství! ó hovadství!“ dím já; „nebylo-liž by jiných k míření se cest? Divokým šelmám, 70 ne lidem tak se mířiti sluší.“

(Pozůstali po bitvě.)

6. Vtom uzřím, an teď z bojoviště nejedny s odštípenýma rukama, nohama, hlavou, nose, s zvrtaným tělem, střepenau kůží, vše krví zohavené vedau a nesau; na něž když lítostí sotva hleděti mohu, tlumočník mi dí: „Všecko se to zhojí; soldát musí otrlý býti.“ — 75 „A co pak,“ dím já, „kteří tam krků nechali?“ — Odpověděl: „Již ta kůže zaplacena byla.“ — „Jak to?“ dím já. — „A cos neviděl, jakého se jim prvé pohodlí přálo?“ — „A jakého také nepohodlí,“ řekl jsem, „pojměti museli? Mezitím byť pak pauhé rozkoše předešly, bídnát jest to věc člověku, proto se krmiti dáti, aby hned na jatku musil. Ošklivýť 80 jest ten stav, co ho koli, nechci, nechci ho, pojďme odtud!“

b) Z „Kšaftu umírající matky Jednoty bratrské“.

Na tebe, národe český a moravský, vlastní milá, zapomenauti také nemohu při svém již dokonalém s tebau se loučení, nýbrž k tobě nejpředněji se obracejíc, tebe pokladů svých, kteréž mi byl svěřil Pán, nápadníkem a dědicem nejpřednějším činím příkladem některých bohatých měšťanů římských i králů jejich pomezních, kteříž 5 umírajíce dědicem věcí svých obec římskau, vládu okršlku zemského ujímající, kšafty svými nařizovali. Věřím i já Bohu, že po přejití vichřic hněvu, hříchy našimi na hlavy naše uvedeného, vláda věcí * tvých k tobě se zase navrátí, ó lidé český! A pro tu naději tebe 10 dědicem činím všeho toho, co jsem koli po předcích svých byla zdědila a přes těžké a nesnadné časy přechovávala, nýbrž i v čemkoli dobrém skrze práci synů mých a požehnání boží rozhojnění jsem přijala, to všecko tobě zcela odkazuji a oddávám, zejména:

Napřed, milost k pravdě boží čisté, kterauž nám před jinými národy prvé službau Mistra Jana Husa našeho ukazovati začal Pán a kterauž on s pomocníkem svým i jinými mnohými věrnými Čechy krví svou spečetil a od níž Antikrist na onen čas chytrostmi svými na sněmu basilejském, teď pak mocí válečnou a ukrutnou tebe byl odvedl, já pak s syny svými, kteří za světlem jíti chtěli, posavad se přidržeti jsem hleděla. Tvěť to jest dědictví, tobě před jinými národy dané, ó vlasti milá! Ujmiž se zase práva svého, jako svého, když tobě milosrdenství prokáže Pán a pravdě své průchod navrátí Pán, slitovník tvůj.

Druhé, poroučím tobě horlivau žádost k vyrozumívání vždy plnějšimu a jasnějšimu též pravdy boží, aby znajíc Hospodina, hojněji jej poznávati se snažovala. A poněvadž Pán Písma svatá zpytovati poručil, odkazují tobě za dědictví knihu boží, bibli svatou, kterauž synové moji z původních jazyků (kterýmiž je Bůh psáti byl poručil) do češtiny s pilností velikau (do patnácte let na té práci strávilše několik učených mužů) uvedli, a Pán Bůh tomu tak požehnal, že málo ještě jest národů, kteříž by tak pravdivě, vlastně i jasně svaté proroky a apoštoly v svém jazyku mluvící slyšeli. Přijmiž to tedy za svůj vlastní klenot, vlasti milá, a uživej toho k slávě boží a svému dobrému a užitečnému vzdělání. A ač knihy této boží exempláře popálili nepřátelé, kde které dostati mohli, že však milosrdenstvím toho Boha, kterýž pořezané a spálené od bezbožného Joakima knihy Jeremiášovy psáti znovu kázal a potrhaný i popálený od Antiocha tyrana Zákon boží brzy potom, vzbudiv Ptolomea, v jazyk řecký uvésti a národům jiným v známost přivésti dal, i tobě kniha tato boží dochována bude, důvěř se a nepochybuji!

Třetí, poraučím obzvláště také zvláštní k církevním řádům a milostné kázni, kteráž mezi dítkami božími býti má a musí, milost, aby se napotom u vás Kristu nejen jako proroku kazatedlnice, nejen jako knězi a biskupu oltáře, ale jako králi trůnu a berly k konání saudu nad neposlušnými přálo. Tu, co mně byl z milosti své uděhl Pán, nekryla jsem se s tím; na světlo to dáno. Uživej, vlasti milá, k svému dobrému i toho, buď jakž u mne bylo, aneb jakž nejvzdělavatedlněji býti může z Pisem svatých a příkladem prvotní církve apoštolské; neboť na staré gruny stavěti, kdykoli se obnovuje chrám boží, nejbezpečněji.

Čtvrté, odevzdávám tobě horlivost k slaužení Pánu Bohu a k slaužení jemu jediným ramenem. Po čemž že jsem já od svého začátku taužila, paměti předků svých i historia od Jana Lascia

o mých věcech sepsaná svědčí. Užiti sic toho jsem zplna nemohla,
65 kromě že jsem léta 1575 k společné národu svého pod obojí konfesi
a léta 1610 k společné konsistoři přistaupila; ale dejž Bůh pro milo-
srdenství své, kterýž vinš já buď životem neb smrtí svau, jakž Pán
káže, zapečetuji, aby třetí spojení bylo nejdokonalejší, všech
ostatků dítek mých se všechněmi jinými ostatky Čechů věrných,
60 aby dřevo Judovo a dřevo Efraimovo bylo jedním dřevem
v ruce boží, když rozmetané kosti naše zase shromáždí, masem
a kůží potáhne a duchem života naplní všemohoucí ten Pán, jemuz
nemožného nic není.

Páté, odevzdávám také tobě i synům tvým snažnost v pulero-
65 vání, vyčišťování a vzdělání milého našeho a milostného otcov-
ského jazyka; v čemž synů mých bedlivost známa byla časů pře-
dešlých, když od rozumnějších říkáváno, že češtiny lepší není jako
mezi Bratřími a v knihách jejich. Ale pilnějiť se na to ještě někteří
vydali nyní, též z vlasti vypuzeni byvše, aby přiřhobením knih
70 užitečných a nad předešlý způsob vybraušenějším pérem psaných
napomáhali synům tvým k uvedení tím snáze všeliké ušlechtilé
spanilesti v věcech i v řeči, v maudrosti i výmluvnosti, k šťastnému
vynahrazení předešlého teď zpuštění, jakž by jen časy rozvlažení
přivedl Pán. Cokoli tedy toho se najde, knih starých neb nových,
75 to od synů mých přijmauc, za své vlastní měj k užiti toho, jak nej-
lépe viděti budeš.

Šesté, odkazují tobě mládeže lepší, pilnější a zdárnější cvičení,
nežli bývalo. Přehlídala jsem já tuto, svěřujíc se cizím, kteříž mně
syny mé povášnili a pokazili. Kdyby se líbilo Bohu navrátiti mne
80 k časům zvolnějším, napraviti bych v tom hleděla; ale sama o sobě
naději tratic, tebe prosím, vlasti milá, s osvědčováním, abys to na-
pravila. Propracovalit i v té věci někteří z synů mých a zhotovili
pro lepší mládeže cvičení metod, jehož se již chytati začali jiní
národové bez rozdílu náboženství. Ale tobě to předně náleží, neza-
85 nedbávejž dědictví svého, kteréž tobě odvedau, když čas přijde,
synové moji. Summau, všecky své pozůstalosti jako popel po svém
shoření tobě, vlasti milá, poraučím, aby sobě z něho luh k smývání
dítek svých připravila; jakož mně v počáteích mých učinil Pán,
že z popela Husova mne a dítky mé vzbudil.

90 Ale což více mluviti? Přestati mi přijde a rozžehnatí se s tebau,
vlasti milá! Ale jakž pak? Tak jako Jakob patriarcha na smrtečné
posteli své žehnae se s syny svými, dával jim požehnání; jako
i Mojžíš, odcházeje od lidu svého; z jejichž úst já vezmauc slova,

tobě, národe český, na rozžehnanau požehnání vyhlašuji od Hospodina Boha tvého, aby ty předce byl a zůstával ratolestí rostaucí, 95 ratolestí rostaucí podlé studnic, ratolestí rostaucí nad zeď. Ačkoli hořkostí naplnili tebe a stříleli na tebe, v tajné nenávisti měvše tě, střelci, zůstaniž však v síle lučiště tvé a zsilte se ramena rukau tvých z rukau mocného Jákobova, od silného Boha, jemuž slaužili otcové tvoji, kterýž spomáhá tobě, a od Všemohaucího, kterýž po- 100 žehná tobě požehnáním nebeským s hůry, požehnáním propasti ležící hluboko, požehnáním psů a života. Požehnání mé silnější při tobě buď nad požehnání předků mých, až k končinám pahrbků věčných.

Živ buď, národe posvěcený Bohu; neumírej! Muži tvoji ať jsau bez počtu. Požehnejž, ó Hospodine, rytěrování jeho a v práci rukau 105 jeho zalib se tobě! Zlomuj ledví nepřátel jeho a těch, kteříž ho nenávidí, aby nepovstali! Přijdiž čas tvůj, aby říkali národové: Blahoslavený jsi, Israeli; kdo jest podobný tobě, lide vysvobozený skrze Hospodina, jenž jest pavéza zpomožení tvého a meč důstojnosti tvé? Tvoji zajisté nepřátelé poníženi budau, ale ty po povýšenostech 110 jejich šlapati budeš.

Tvéť jest, ó Hospodine, spasení a nad lidem tvým požehnání tvé, Sélah.

c) Z „Didaktiky“.

Kapitola IX.

Že do škol všecka mládež obrácena býti má.

Školy pak býti mají nejen pro některau bohatší a přednější, ale pro všecku, urozenau i neurozenau, bohatau i chudau, obojího pohlaví mládež. A to proto, že

1. všechněch lidí, co se jich na svět zrodí, jeden a týž jest cíl, lidmi býti, to jest tvorem rozumným, pánem tvorů, obrazem božím. 5 Všechněm tedy v unění, mravích, pobožnosti cvičení potřebí, aby skrze to k životu tomu, k němuž se všickni ubírají, všickni strojeni a hotoveni byli. Nebo u Boha není přijímání osob.

2. Nevíme my, k čemu Bůh koho vyvolil a k čemu užití chce; to víme toliko, že častokrát z nejhudších, nejopovrženějších, nejne- 10 patrnějších nádoby slávy své vyvodí. Protož my čííme, jak slunce nebeské činí, kteréž celé zemi svítí, všecko ošvěcuje, všecko zahřívá, aby co může živo býti, růstí, kvěstí, ovoce néstí, oživalo, rostlo, kvetlo, neslo.

15 3. Aniž se tu ohlédati třeba, že se někdo tupý, hloupý a k učení nespůsobilý zdá. Máme zajisté příklady, že někteří ku podivu zpozdili, velikého však umění předce docházeli. i vtipných za sebou nechávající, a tím že vynasnažení veliké všecko přemáhá dosti ukazující. Nébrž jakož na těle někdo z mládí zdráv jest a zdárně roste, potom
20 zneduživí a zákrskem bude, jiný naproti tomu z mládí krsá a kyše, potom z toho vyjda v jonáka zroste; tak na mysli někdo příliš brzy vtipný jest. a potom tupne, jinému nejprv těžce přichází, potom vpravě se proniká všudy. Mezitím však v zahradě rádi pospolu máme stromy. i ranní i pozdní i prostřední ovoce nesaucí; všecko se časem
25 svým vyplácí, že tu daremně nestojí. Proč v škole také rannějších i zpozdilejších hlav pospolu trpěti nemáme?

4. Nemůže se také příčiny žádné ukázati, pročby ženské pohlaví (nech i o tom obzvláštěně něco řeknu) od umění jazyků a maudrosti odměšováno býti mělo. Nebo rovně lidé jsau, boží obraz, jako i my,
30 rovně účastnice milosti a království věku budaucího, rovně myslí k chápání maudrosti způsobenau obdařené, nébrž vtipu jemností často nad nás poctěné; rovně jich k velikým věcem někdy, jako k spravování lidí, krajin, panství i celých království, též k dávání králům a knížatům rad zvláštích, item k umění lékařskému a spo-
35 máhání lidem, nébrž i k úřadu prorockému, poučování a vytrstávání skrze ně kněží a biskupův užívá Pán Bůh. Proč tedy je abecedau samau odbývati a dále potom od knih odháněti máme? Bojíme se všetečnosti? Čím více je do prací myslí zavedeme, tím méně všetečnost, kteráž z prázdnoty myslí plyne, místa při nich nalezne; však
40 tak, aby ne ledajakás knih směsice jim i mužské mládeži. do rukau byla dávána (načež že posavad pozorů nebylo, oplakání hodná věc jest), ale knihy ty a takové, kteréžby k rozumnému spatřování skutků božích a nabývání odtud maudrosti pravé, cnosti a pobožnosti platnau pomocí a prostředkem mocným byly.

25. Antonín Frozín.

Z Předmluvy k „Obrovišti mariánského atlanta“.

Mnozí, jak jsem již pravil, když o platnosti a užitku téhle mé práce jsau. pochybovali, proto že by Čechové jednau již hynuli: já od nich dále a dále po krajině se pustíc, abych očitě zkaumal, co pak předce je pravda, hynau-li či nehynau, mám-li se pustiti po
5 mém předsevzetí či nemám. I vyšetřil jsem o samé své pilnosti: všet

ta česká země ještě bez Čechův že nejní a že jelen se zlatými rohami, tak jak Eneáš Sylvius v své knížce Čechům prorokuje, říká, že někdy v Čechách na mostě pražském Čech jazykem českým mluvící tak vzácný bude, jako jelen se zlatými rohami, takový, pravím, jelen ještě přes most pražský že neběžel. 10

26. Antonín Koniáš.

Z „Cytary Nového zákona“.

Z „Písně o věčnosti“.

Poslauchejte křesťané dobří s potěšením, co se všem lidem stane, slyšte zlí s třesením: hrozná věčnost nastane, jak vyjdeme z světa, koho v hříšících zastane, již jest po něm veta.

Neb podle zasloužení bude Bůh souditi a do pekla k trápení poručí mu jíti. A což jest věc strašlivá, ten čas k nám se blíží, není věčnost lenivá, rychle se přiblíží.... 6

By kdo v pekle plačící jen tak málo kvílil, že by v letech tisíci jednu slzu vylil: ach, jak dlouho ten bídík musel by plakat, než by jich s jeden žejdlík mohl naplakati. Kdyby pak slzy jeho Bůh svou mocí choval, jistě že by tak mnoho jich časem nachoval, až by z nich větší byla potopa na zemi, nežli za Noe byla — pravda jest, věřte mi. 10

Však po tom všem slzení, věčnost nepřestane a pekelné trápení v celosti zůstane; vždy předce zatracení trápiti se musí. Ó přehrozná trápení, běda, kdo je skusí! 15

Poznámky k jednotlivým článkům.

- Čl. 1.: „*Zdráv buď, kníže...*“, podle klasických vzorů proplétá Kosmas rád své vypravování na význačných místech verši nebo rytmičkou prosou.
- Čl. 2.: *Pomiluj*, smiluj se. — *Spase* = spasiteli. — *Mír*, svět. — *Žizn*, hojnost. — *Krleš*, lidově upravený tvar řecký: Kyrie, eleéson = Pane, smiluj se!
- Čl. 3.: *Dvorstvo*, dvořanstvo.
- Čl. 4.: *Počnúc ot Přemysla krále...* Václav II., syn Přemysla Otakara I., zemřel v 35. roce věku, vnuk Václav III. byl již v 17 letech zavražděn v Olomouci. — *Cěstuje nepřesta*, nepřestal cestuje; místo doplňkového přechodníku říkáme dnes neurčitý způsob: nepřestal cestovati. — *Herodes byl čtí zbaven*, v Palestině vládl římský vladař Pilát, máje moc nad římskou vojenskou posádkou; Herodes byl králem jen podle jména. — *Vlada komorú*, t. j. jeho statky, důchody.
- Čl. 5.: a) *Ze jmene*, zejména, zvláště. Tímto mudrcem jest míněn Šalomoun, podle jehož „*Knihy příslovi*“ uvádí básník čtyři nesnadné věci, kterých nemůže pochopiti. — „*V toho myslí veždy blúzi*“, v pochopení toho vždycky bloudím. — *Proň*, totiž Šalomouna, který také neznal čtyř věcí, ač byl tak moudrý. — *Zvěř* je ve stě. rodu mužského. — *Druzí*, jež nepřejí, náměstky jež (r. střední) se užívalo pro všechny tři rody. — *A jakož*, ale jakmile; *a* má tu význam odporovací. Podobně ve verši: „*a srdce vždy zlobi miení*“. — „*To sě vše diva děje*“, na tom není nic divného. — Verš „*ješto v ty časy osvěta*“ jest nutno doplniti: „*ješto bě...*“, t. j. jenž se stal světlem toho času.
- b) *Aristoteles*, znamenitý filosof řecký (384—322 př. Kr.), byl vychovatelem Alexandrovým. — *Z chlapieho řáda*, ze stavu neurozených; slovo „*chlap*“ neznamená jenom „*sedlák*“, nýbrž označuje se jím člověk neurozený vůbec, tedy i měšťan. — *I jednóho nevolí*, v staročestíně stačil jediný zápor při slovese popřítí celou větu (t. zv. zápor kvalitativní), dnes máme v takové větě záporu dva: ni jednoho nevol. — *Budeš jemu druhý*, budeš mu druhem. — *Ač-li kde dobudeš město*, pro rým místo města. — *Lékař vždy má čúku k seči*, lékař vždy má naději ze seče, že z ní bude mítí zisk. — *V rozkoši vůle*, nevázanost v rozkoši. — *Vstúpi srdce ke vši síle*, srdce v sebe pojalo všechnu sílu.
- c) *Sboden dřěl sědlo ostruhú*, t. j. sklán, spadl s koně a dřel sědlo ostruhou. — *Litva nebo Prusi*, narážka na výpravy Přemysla Otakara II. do těchto zemí. — *Bessermené*, asijský národ kmene tureckého, který pronikl do Evropy. Příslušníci jeho bojovali ve vojsku uherského krále Bely proti Přemyslu Otakaru II. — *By na moscě... nebylo viděti Čecha*, podobná slova promlouvá král Přemysl Otakar II. v kronice Dalimilově.

Čl. 6.: a) Mezi svými prameny jmenuje Dalimil vedle kroniky Boleslavské, což je patrně kronika Kosmova, ještě kroniku Břevnovskou, Pražskou, Opatovickou a Vyšehradskou; o těch však není nic bližšího známo.

b) „*Vypiem čiesku tu na čest Michalu svatému*“, neboť byl předvečer jeho svátku (29. září). — Dalimil mylně uvádí, že byl sv. Václav zavražděn r. 928, podle novějšího bádání se to stalo r. 929 (Palacký klade událost do r. 935).

c) *Toho léta král Václav snide*, t. j. r. 1253. — Válečná výprava do Prus se konala r. 1254. — *Vitkovici*, mocný staročeský rod v jižních Čechách, jejichž smělé snahy po samostatném panství Přemysl Otakar II. neohroženě mařil. — *Záviš z Falkenštejna* z rodu Vítkovců těžil ze sporů králových s Rudolfem Habsburským a popleul jeho statky v jižních Čechách. Přemysl byl nucen uzavřít s Rudolfem potupný mír, vzdát se panství nad rakouskými zeměmi a přijmouti Čechy a Moravu od římského krále lénem. Potom teprve mohl potrestati vzbouřené Vitkovice a Záviš musil uprchnouti ze země. — *S Úščského Hradovišče*, město na místě, kde je nynější Tábor, jehož se Vítkovci jednou zmocnili. Nedaleké Ústí patřilo Vítkovcům. — Domnělé křivdy, jichž se dopouštěl podle Dalimila Přemysl Otakar II. na českých pánech, uvádí na pravou míru Palacký ve svých Dějinách díl II., část 1. — Pan *Beneš* z Benešova byl obviněn z velezrady ještě se svým bratrem Milotou z Dědic a s Němcem Otou z Meisova; Milota byl uznán za nevinného a propuštěn, druhí dva páni byli lidelním soudem odsouzeni a potrestáni smrtí. — *Chci Petřin pavlaků přistřieti*, srov. poznámku k čl. 5. c) — *Den sv. Růfa*, t. j. 27. srpna.

Čl. 7.: *Sv. Kornelius* byl papežem od r. 251 do r. 253 a zemřel ve vyhnanství. Pověst o jeho umučení je mladšího původu. — *Decius*, císař římský v letech 249—251, pronásledoval křesťany, v nichž viděl nebezpečný živěl pro antický stát římský. Zahynul v boji proti germánským Gótům.

Čl. 8.: *Desky zemské*, veledůležité veřejné státní knihy, do nichž se v středověku zapisovala veřejná i soukromá práva a majetek, hlavně pozemkový. V nich je základ práv i svobod země i zabezpečení majetku jejich obyvatel. Deskový ústav byl jedním z nejdůležitějších a nejvyšších úřadů zemských a jeho počátek se klade asi do 2. polovice 13. stol. — *Starosta komorníci* vykonával dozor nad komorníky, úředníky, kteří poháněli k soudu. Byli to většinou chudší a nižší šlechtici. — *Póhonom* se počínalo v staročeském zemském právu soudní řízení; jím byl provinilec povolán, aby se dostavil do určité doby k soudu. — *Rok, lhůta*.

Čl. 9. a: *Dobře slušno*, velmi slušno. — *K jeho poslušenství stojie*, jsou ho poslušní.

Čl. 10.: a) *materia*, hmota.

b) *Sv. Augustin*, největší církevní učitel, prožil lehkomyslně mládež, zahloubal se později v křesťanskou nauku a stal se jejím nejhorlivějším obráncem. Nejslavnější jeho spis „O městě božím“ přeložil do češtiny Fr. Lad. Čelakovský. Zemřel r. 430. — *Sv. Pavel* jmenoval se původně Šavel a pocházel z Tarsu v Kilikii. S počátku pronásledoval vyznavače víry

Kristovy, ale potom byl jedním z nejhorlivějších a nevymluvnějších jeho hlasatelů. Byl jediný z apoštolů, jemuž se dostalo značného vzdělání. Napsal řecky 14 ohnivých epištol (listů) a byl r. 67 v Římě umučen. — *Sv. Jeronym*, slavný církevní otec, přeložil Písmo do lidového jazyka latinského. Tohoto překladu, t. zv. Vulgaty, užívá se dosud v římsko-katolické církvi. *Sv. Jeronym* zemřel r. 420. — *Sv. Řehoř z Nyssy*, značenitý filosof a církevní otec, † r. 394. — *David*, nejznamenitější král izraelský, obveseloval podle Písma krále *Saula* hrou na harfu, nastoupil po jeho svržení sám na trůn a rozšířil velice říši izraelskou.

- Čl. 11. a: *Moře Galilejské* nebo Tiberiadské, zvané též jezero Genezaretské, je v severní Palestině a protéká jím řeka Jordán. Tu Kristus rád pobýval a často u něho kázával. — *Den beránka* nebo slavnost *přesnic* slavili Židé asi v době nynějších velikonoce a pojídali beránka, jako obraz budoucího Vykupitele. — *Sv. Filip*, apoštol Páně, pocházel z Bethsaidy, jako sv. Petr a Ondřej. — *Sv. Petr*, první apoštol Páně, nazýval se dříve Šimon a byl povolán se svým bratrem Ondřejem za stálého učeníka Kristova. — *Jsem vymluven, že sem nestál v Římě*, Hus vykládá, proč odešel do Říma, kam byl papežem povolán 25. srpna 1410, aby se ospravedlnil z kacířství. Místo sebe poslal tři zástupce, v jejich čele byl mistr Jan z Jesenice. — *Papež Alexandr V.*, vlastně Petr Filargus z Kandie, dříve arcibiskup milánský, byl zvolen 1. června 1409 v Pise, aby provedl opravu v církvi. Chtěl ji také upřímně provést, ale podléhal snadno mínění svých rádců a svým jednáním, namnoze ukvapeným, zmatky jen rozmnožil. Jeho volbou mělo být odstraněno dvojpapežství, ale římský papež Řehoř XII., ani avignonský Benedikt XIII. se svých úřadů nevzdali, a tak byli od té doby papežové tři. Král Václav IV. uznával Alexandra V., který s počátku byl nakloněn Husovi, ale potom na vášnivé žaloby pražského arcibiskupa Zbyňka a nepřátel Husových vydal dne 20. prosince 1409 *bullu* (veřejný papežský výnos), kterým Zbyňkovi nařídil, aby v Čechách vykořenil bludy a nedovolil kázati jinde než v kolegiálních (kanovnických), farních a klášterních kostelích. Tento zákaz se vlastně týkal Husových kázání v kapli Betlemské a byl vyhlášen v Praze 11. března 1410. — *Zbyněk Zajíc z Hasenburka*, šestý arcibiskup pražský, byl zvolen r. 1408. Husa si velmi vážil, ustanovil jej kazatelem synodálním (při schůzích kněžských), ale později dal se svěsti nehodným rádcem a stal se jeho nepřitelem. Hus však Zbyňka ctil pro jeho bezúhonný život a po jeho smrti r. 1411 vždy pěkně na něho vzpomínal. — *Mnich Jaroslav*, podle jména biskup sarepský (proto jej Hus nazývá „planým biskupem“); inkvizitor pražský, nejvíce naléhal na papeže Alexandra V., aby zakázal Husovi veřejně kázati. Inkvizitoři bděli, aby se nerozmáhalo bludařství, a jsou známi v Čechách od dob Přemysla Otakara II., kdy byli ustanoveni r. 1257. — *Betlem* nebo kaple Betlemská, zasvěcená Mladětkám, byla založena r. 1391 na podnět rytíře Hanuše z Milheima, rádce Václava IV., pomocí bohatého pražského měšťana Kříže kramáře, aby v ní bylo česky hlášáno neohroženě slovo boží. Hus byl tu ustanoven kazatelem r. 1402. — *Jan z Jenštejna*, třetí arcibiskup pražský (1350—1397), oddával se s počátku životu lehkomyšlnému, ale později žil pobožně, ba poustevnický. — *Michal z Německého Brodu* byl

farářem u sv. Vojtěcha na Novém městě v Praze, stal se později advokátem (prokurátorem) u papeže „de causis fidei“, t. j. ve věcech víry. Od té doby byl zván Michalem de Causis. V Římě byl i zástupcem českého duchovenstva proti Husovi, jemuž svými žalobami nejvíce v Kostnici ublížil. — *Jehož (Kristově) svaté milosti poručil sem svůj při:* spor Husův s arcibiskupem a papežem se přiostrával. Arcibiskup dal spáliti veřejně knihy anglického reformátora Johna Wicklefa (čti Džona Uiklefa) a vyhlásil nad Husem klatbu a interdikt (zákaz církevních obřadů). V Římě nebyli poručníci Husovi slyšeni, nýbrž uvězněni, a Hus, vida, že nemá u církevních úřadů zastání, se odvolal 18. října 1412 přímou ke Kristu. — *Zákoníci* byli u Židů muži zkušeni v zákoně Mojžíšově, který vykládali. — *Byli si počeli Němci:* Roku 1412 dal papež Jan XXIII., nástupce Alexandra V., Husa znova do klatby a král Václav IV. radil Husovi, aby na nějaký čas odešel z Prahy. Staroměstští němečtí koušelé dodali si tak odvahy a ozbrojení přitáhli k Betlému, chtějíce kapli rozbořiti a Husa zatknouti. Vedl je Bernard Chotek. Ale lid se postavil Němcům na odpor a zahnal je.

b) List tento napsal Hus 26. června, když se dověděl, že koncil odsoudil všechny jeho spisy. — *Jan Železný, biskup litomyšlský,* byl jedním z největších odpárců a nepřátel Husových. — *Najvyšším kardinálem* nazývá Hus kardinála Petra d'Ailly, slavného francouzského theologa. — *Václav z Dubé,* český pán, provázal s panem *Janem z Chlumu* Husa do Kostnice. Oba byli jeho věrnými ochránci, zvláště však pan Jan z Chlumu, zvaný také Kepka.

- Čl. 12.: b) *Jan Němec ze Žatce,* kněz strany mírnějších kališníků, přidal se později k Táborům.
- Čl. 13.: *Antikrist,* protivník Kristův.
- Čl. 14.: *Refrén,* slovo, verš nebo strofa, která se několikrát opakuje. — *Retovatí* (z němčiny), chrániti.
- Čl. 15.: *Říšská města* (německá) podléhala bezprostředně říši a mělu své zástupce na říšských sněmech. Později jich ubývalo a v době nejnovější zbyla z nich pouze Hamburk, Brémy a Lubek. — *Pólnočních,* severních. — *Pole držeti,* válčiti. — *Manství* nebo *léno* byl cizí majetek, hlavně pozemky, země a pod., k němuž držitelé náleželo právo dědičného užívání podle zvláštních zásad lenních nebo manských. Lény české koruny byly na př. Horní a Dolní Lužice atd. Rozkvět českých lén spadá hlavně do doby panování císaře Karla IV. — *Německé právo* vzniklo a rozvíjelo se v říši německé na německých národních základech na rozdíl od práva římského, které se tam počalo uplatňovati teprve na konci středověku. — *Majtpurské právo,* t. j. magdeburské. Jednotlivá města, zvláště říšská, nabyvše samosprávy, soudila měšťany podle svých zvláštních práv, která byla záhy spisována (od 11. stol.) a stala se základem moderního práva občanského. — *Kmeti,* členové soudu, kteří se skládali z pánů a vládků (nižších šlechticů a rytířů). — *Zádnému se neháji,* t. j. nebrání. — *A druhdy prvě,* t. j. někdy dřívě. — *Alafancův,* ze slova alafance nebo habafance (germ.), znamená vlastně křivě mluvíti. V českých

právníckých památkách se užívá tohoto výrazu s příhanou pro úplatky a dary, které brali soudcové a úředníci od stran. — *Trošt*, těšení, naděje.

Čl. 17.: Sv. Jakuba je 25. července, Stětí sv. Jana 29. srpna.

Čl. 18.: *Zlatta*, zdvojování souhlásek bylo v tehdejších pravopisech dosti obvyklé. — *Kovkop*, slovo utvořené Hájkem. — Po *jich odjezdu*, místo *jejich*, kvantita (dlouhé a krátké samohlásky) u Hájka často kolísá. — *Ausinj*, jméno neznámé. — *Láz Dolní*, město u Příbramě. — *Na omylu*, v pochybnostech. — *Mord* (z něm.), vražda, *morděř*, vrah. — *Marštal*, konírna. — *Rodotín*, Radotín, ves na Berounce, jihozápadně od Prahy. —

Čl. 19.: a) *Bratři si vyzdvihli řád*, t. j. ustavili se jako samostatná církev, zvolivše si r. 1467 ve Lhotce u Rychnova n. Kněžnou vlastní kněží. — *Česká církev*, církev podobojích. — *Jednota valdenská* má jméno po svém zakladateli Petru Valdovi, kupci lyonském. Žila v dobrovolné chudobě, kázala slovo boží a vybízela k pokání a mravnému životu. Do Čech přišla na sklonku 13. století. Jednota bratrská přijala od nich jen některé nepatrné řády rázu sociálního. Takových jednot náboženských bylo v Čechách více, na příklad *Vilémovská* (podle osady Vilémova, kde vznikla), *Vlásenická* nebo *Mikulášenců* atd. — Spis *Pře Jana Augusty a kněžstva kališného, od něho saného věrně a právě vypsaná*, napsal Jan Augusta r. 1543, když se vrátil po druhé od Luthera. — *Item* (slovo latinské), rovněž. — Roku 1419 dali občané kutnohorští, úhlavní nepřátelé husitů, většinou Němci, mnoho set zajatců za živa naházeti do šachet. — *Císař Zikmund* byl poražen před Prahou na Vítkově hoře 14. července 1420 od Žižky, ale jeho vojsko mělo v moci pražský hrad. Dne 1. listopadu byl opět poražen pod Vyšehradem. Když přitáhl znovu do Čech, porazil ho Žižka u Kutné Hory a za dva dni u Německého Brodu 6. a 8. ledna 1422. — *Bitva u Domažlic* byla svedena 14. srpna 1431. Vojsko křižácké vedl kardinál Julián Cesarini, který hlavně agitoval pro vojenskou výpravu proti „kacířským“ Čechům. — *Křižovník, kterého papež poslal do Čech*, byl legát papežský Fantin de Valle. Byl původně v diplomatických službách krále Jiřího a zastupoval české věci na dvoře v Římě, ale své poslání konal zrádně v neprospěch králův. Když jej poslal papež jako legáta do Prahy, dovolil si neslýchaným způsobem nařknouti krále z kacířství. Jiří vyčetl mu křivopřísežnictví a rozhněvav se, vytasil na něho meč a dal jej uvězniti. (Beletristicky vylíčil tuto scénu Jirásek v románu „Husitský král“.) — *Traktát*, krátké pojednání, spis rázu učebného. — *Za Babylon potupena byla*, t. j. za nepořádky a zkázu mravní. — *Ornát*, bohoslužebné roucho katolického kněze při mši. — *Cerimonie* (vlastně ceremonie), obřady. — *Summa*, úhrnem.

b) *Pauštní hlasu*, tvoření tónu. — *Kantor*. (lat.) zpěvák. — *Začínatel*, přední zpěvák, který zpěv začínal a někdy také sám řídil taktováním. — *Devocián*, člověk nehudební, nemusikální, „což česky můž slauti rušihlas anebo kazinota“, jak praví Blahoslav. — *Regovaři*, věsti. — *Dřásllavý*, chřapavý. — *Fládr*, žila ve dřevě, jádrové dřevo. — *Křtaltovný*, úhledný, ozdobný. — *Kakozil* (z řeckého), nemístný, horlivec, jenž zpívá

nepřirozeně, strojeně. — *Regál*, malé domácí přenosné varhany s jazýčkovými píšťalami.

c) *Misomus*, nepřítel vzdělání. — *Bratr Vavřinec Krasonický*, zvaný Lorek, vrstevník Br. Lukáše, zemřel r. 1532, duchovní správce Bratří v okolí Litomyšle, horlivý obhájce Jednoty proti jejím nepřátelům. — *Ingratis cuculis* (čti kukulis), nevzděčným kukačkám. — *Svatý Augustin*, srov. pozn. k čl. 10b). — *Bakaďř*, nižší hodnost universitní. — *Sv. Jeroným*, srov. pozn. k čl. 10b). — *Sv. Cyprian*, církevní otec, biskup karthaginský, byl umučen r. 258. — *Dialektika* učila vésti důkazy a obratnosti v myšlení, *retorika*, nauka o řečnictví. — Rozprava Lukášova „*O opětování křtu*“ čelí proti učení Lutherovu. — „*O pokloně*“ nebo „*Sepsání důvodův o klanění a klekání před svátostí těla a krve boží*“ vykládá dogma (žlánek víry) o proměně chleba a vína v tělo a krev Páně a polemizuje s názorem katolickým i luteránským. — *Jan Čížek*, Český bratr, byl vyznavačem učení Zwingliho; který spis Lukášův byl napsán proti němu, není bezpečně zjištěno. — *Leik* (čti laik), člověk neučený. — *J. B. 1567 febr. 18. in horto*, je podpis B'ahoslavův a datum (18. února), kdy byl tento spis napsán; in horto; t. j. v Ivančicích.

Čl. 20.: *Sion*, hora, na jejíž části byl později postaven Jerusalems. — *Bersabé*, nejjihnější město starozákonní Palestiny.

Čl. 21.: *Martin Kuthen ze Šprinsberka* napsal „Kroniku o založení země české“ r. 1739. Byl víry starokališnické, ale nepevných zásad, takže jeho dílo nemá pevných rysů husitských. Zemřel r. 1764. — *Exemplář*, výtisk. — *Gruntovní*, důkladný. — *Cicero*, nejslavnější římský řečník a politik. — *Historicus*, dějepisec. — *Anacharsis*, jeden ze sedmi legendárních starořeckých mudrců, kteří poučovali lid snadno přístupnou formou, hádankami, anekdotami, prpovědkami atd. — *Araneorum telae*, pavouků osnovy. — *Et docere volunt et delectare poetae*, básníci chtějí poučovati a zároveň bavit (citát z lat. básníka Horáce). — *Diodorus ze Sicílie*, řecký dějepisec, žil za doby císaře Augusta, napsal dějiny řecké a římské. — *Herodot*, znamenitý řecký dějepisec, vynal ve svých dějinách řecko-perské války. — *Titus Livius*, největší dějepisec římský, zemřel r. 17. po Kr. — *Datur haec venia...*: Dává se to svolení minulosti, praví Livius, aby zvelebovala počátky měst, mísic skutky lidské s božskými. — *Řepík*, lopucha. — *Plinius*, římský učenec, který vynikl jako řečník, dějepisec i přírodopisec; zahynul r. 79 při výbuchu Vesuvu v Pompejích. — *Mistr Havel*, lékař a profesor hvězdářství na pražské universitě za doby Karla IV., jenz si ho velmi vážil. Napsal mnoho latinských spisů, ale nedochovaly se. — *Regiment*, správa, vláda. — *Mistr Jeroným Pražský* stál věrně při Husovi a přišel za ním do Kostnice, kde byl 23. května 1415 jat a 30. května 1416 upálen. — *Zplundrovati*, popleniti.

Čl. 22.: *Kihaja*, velkovezírův sekretář. — *Kvardian-baša*, velitel stráže. — *Barviř*, holič. — *Karváč*, karabáč. — *Pucování*, holení. — *Velký vizír* stál v čele poradců sultánových (vizírů); podle nynějšího smyslu předseda ministerstva. — *Mufti*, nejvyšší kněz a nejvyšší soudce. — *Galera*, menší turecká válečná loď asi o 24—26 veslech.

Čl. 23.: *Dekret*, výnos, úřední nařízení. — *Z kanceláře knížecí*, t. j. z kanceláře knížete Lichtenštejna. — *Michal Pěček* a *Jiří Mollerus* byli ustanoveni komisary (správci) evangelické koleje v Karolinu, na níž působil i mistr Kampanus, již dne 5. března 1622. J. Mollera jmenuje Skala mylně profesorem této koleje (sr. Wintrovy „Děje vysokých škol pražských“ str. 204). — *Velká kolej císaře Karla IV.*, nynější Karolinum. — *Jezuitská kolej u sv. Klimenta*, nynější Klementinum. — *Registrum*, spisy. — *Grunt*, nemovitý majetek. — (Boletristicky vyličil tuto událost Z. Winter v „Mistru Kampanovi“.) — *Visitaci*, návštěva, pohlídka. — *Sollicitaci*, znepokojení.

Čl. 24.: a) *Sodát*, zoldněř, voják. — *Plac*, prostranství, náměstí. — *Verbůňk*, najímání do vojska. — *Haufně*, hromadně. — *Slopati*, hltavě pítí. — *Rejr*, tanec. — *Sacování* drancování. — *Napratí se*, velmi se najísti, nacpatí se. — *Flekati*, šlehati. — *Rochání*, hřmění. — *Šermovati*, potýkati se.

b) *Kšaft*, závět. — *S pomocníkem svým*, t. j. s Mistrem Jeronymem Pražským, viz o něm výše. — *Dábel* odvedl milost boží od Čechů *na sněmu bazilejském*, neboť tam se srovnali s římskou církví a učinili ústupky, přistoupivše na kompaktáta (úmluvy, smlouvy), která znamenala poškození českých oprávněných snah. — *Joakim* (Joachim), král judský (607—597 př. Kr.), oddával se modloslužbě a krutě pronásledoval proroky, zvláště Jeremiáše, jehož knihu proroctví si dal předčítati a potom spáliti. Ale Jeremiáš ji napsal znova a ještě doplnil. — *Antiochus Epifanes* vládl v Syrii r. 174—164 př. Kr., pronásledoval Židy a dával ničití jejich bohoslužebné knihy. — *Ptolomaioš* (285—247 př. Kr.), král egyptský, dal přeložit v Alexandrii od 70 židovských vědců Starý zákon do řečtiny. Odtud název Septuaginta. — *Jan Lasicius*, vlastně Jan Laski nebo Lasický, polský historik, přestoupil na víru českobratrskou a napsal její dějiny v 8 knihách, které věnoval panu Karlu staršímu z Žerotína. Komenský vydal 8. knihu. — *Konfesí* (vyznání), t. zv. česká, byla ujednána roku 1575 za Maxmiliána II. Tu byla stanovena věrouka a vzájemný poměr českých evangelických církví. Zákonem se stala na krátko majestátem Rudolfovým r. 1609. Týmž majestátem povolena společná konsistoř (poradní sbor biskupův) pro evangelické církve. Dříve byly v Praze konsistoře dvě, horní či katolická a dolní nebo luteránská. — *Juda*, jeden ze 12 synů Jakubových, zakladatel znamenitého židovského kmene, jenž bydlil severně od Mrtvého moře. — *Efraim*, syn Josefa Egyptského, založil druhý veliký kmen židovský, který se usídlil na sever od Jerusalema a soupeřil s pokolením Judovým. Potom se spojil s jinými kmeny židovskými a založil království izraelské. — *Pulérování*, leštění. — *Časy rozvlažení*, t. j. až nastane příznivější čas. — *Přehlídala jsem já tuto*, t. j. zanedbávala jsem vzdělání mládeže. — *Rytěřování*, boj. — *Pavéza*, štít. — *Sélah*, zkrácená hebrejská věta: Tak vyplň! Hospodin!

Slovník staročeských slov.

ač jestliže
ande kdežto
asa aspoň
báťa bratr (v důvěrném hovoru)
brojiti se hemžiti se
brž spíše
bystvie podstata
cierkev kostel, chrám
čáka naděje
čest čest, čestný úřad
číslo počet
dle pro
dlenie činiti prodlévati
dobydliti se dočkati se
donid, donidž dokud
drabant vojin s halapartnou (dlouhé kopí na konci se sekyrkou)
drbiti musiti
dvorně pěkně
ež (spojka) že
hluk zástup
hoditi chystati se; *nevěrnému skutku* hodě chystaje se k zrádnému činu
hospoda pán, paní
hospodní pánův
hotový ochotný
chlípa zpupnost
chlípati nezbedně si vésti
chovalý vychovaný
chovati zachovávat; *chovati rady*, dbáti rady
chutnati okoušeti
chutnost rozkoš
chutný příjemný
chvátati chytati

jadyž kudy
jako takřka
jakž (výsledná spojka) že; aby
jelikož, jelikž pokud
jeliž až, teprv
kázani rozkaz
kázn slušnost, uctivost; *s kázní* uctivě
klanice dlouhé kopí (husitská zbraň)
kněz kníže
kostel církev
křivý nesprávný, nepravý
lacný laciný
laziti lézti
láci (lahu) lehnouti si
lehký vliďný, milostivý, lehce přístupný
lučiti házoti; lučiti kamenem, házeti kamenem z praku
lučiti se k čemu k něčemu se kloniti, chýliti
metec tanečník
milost láska
moc mohutnost, nadání
močidlo rybník, v němž se močí
len
moklý mokrý
mútití (sě) rmoutiti (se)
myslce zdrobnělé slovo z *mysl*
nádcha rýma
namdle nakrátce
nejednaký mnohý
nemínúti neopominouti
nenie nyní
nepodobný neslušný, nevhodný

nestánie nedostavení se
nesvedomilý neznalý
nevěrný věrolomný, zrádný
nožnicě, pochva

obec obec, lid
občievaťi slibovati
oblažovaťi se v něčem něčemu se
 oddávati
oblúdiťi oklamati
odňadž odkudž
odtáhati odkládati, váhati
opteniti osekati
optymiti míti nadbytek
ostaviti zůstaviti
osvěta světlo, sláva
otdati věnovati
otpušćenie bráti loučiti se
otživoti vzkřísiti

pakosta záškodník
paměť památka
panost pítí, obžerství
pardus pardál
pavlaka rudé roucho (rudá zář)
plesnotvor pěvec
péci se (čím) starati se o něco;
vždy se horším horšímž peka sta-
 raje se po zlém skutku ještě po
 horším

po (předl. se 4. pádem) pro
pokázati dokázati, prokázati
pokryvámie skrývání
pokryvaťi se skrývati se
poručník zmocněnec, zástupce;
 delegát
posoka míza
posošen náchylen; *neb sen hi onen*
byl posošen k zlému, jakž na
rukú nošen neb ten i on (Jidáš
 i Pilát) byli náchylni k zlému,
 od té doby již, jak byli na rukou
 nošení

pospiešiv svého přeč plutie
 pospišiv si s odplutím
postaten mocen
postáti potrvati
potknúti se chybíti

púvod hejtman, vůdce
poroliti býti po vůli
pravacie vypravování
pravý spravedlivý
prohřešitý prokletý
proradník zrádce
prospěti sněsti, poříditi
přečest převeliká lest
přípřěta hrůza, postrach
přířecni slib, připověď
přislovie pomluva, hana
puzenie pronásledování

radný moudrý
roditi chtíti
rok výrok, znění; lhůta, mez
rota strana (papežova)
rozpáčiti se státi se mrzutým
rozpršeti se rozprchnouti se
roztlkati uvažovati; *ani jsem jich*
neroztlkal (spisů) neuvažoval
jsem o nich, neprobádal jsem jich
ruči hbitý

řád stav
v řeči býti rozmlouvati

samostiel, kuše, luk
sbožný bohatý
sbýti pobýti
sdieti učiniti
sen ten (zde)
sici jinaký
skázati ukázati
skřěčeti (o ptácích) křičeti, volati
skuoro brzo
sled souvislost
sličně vhodně
smičeti se rmoutiti se
smysl mysl, rozum
snažný dbalý
sniti sejtí, zemřítí
sprostenstvo prostota
sprosný prostý, neumělý,
sršeti prehati
státi vytrvati
starost stáří
stěci dopadnouti
stláti chystati

střípně péče, úřad
sudlice kopí s dlouhým bodcem
 a dvěma háky pod ním
sudličník bojovník se sudlici
svědomí svědectví
světla zraky (duál) jasné oči
světle zjevně
škorně hrubá kožená obuv, pokrý-
 vající holeně a lýtka
štěnec mládě
štrus pštros
téci běžeti; *běžav těže přeč na moře*
 dav se na útěk, odebral se
 k moři
túha touha, žalost
truditi rmoutiti se
túžebný toužící, dychtivý
tvrdě pevně
někomu něčeho úfati od někoho se
 něčeho nadíti
umnožiti se vésti si nemírně, upří-
 lišiti se
úsilē, úsilí úsilí, námaha, práce
úsilný obtížný, pracný
ustalý umdlený, unavený
ustýchatí se obávat se

utázati se rozhodnouti se
užeci spáliti
velí, velé, velé velký, á, é; 7. pád
velim mnohem
vezřenie vzezření; *na vezřenie* na
 oko
viera víra, věrnost; *své viery pravý*
 opravdově věrný
vnada způsob
vnaditi se cvičiti se
vníž jako
vóbec veřejně
voden býti rozvodniti se
volně po libosti
vrch temeno
vrš mzda
v skořě ihned
vždy přece, každým způsobem; *vždy*
vztazovati vyšetřovati; *vztazovati*
súda vésti při
založenie přirozenost, povaha
zapeklněně houževnatě, neústupně
zjédoviti uštknouti
zěvně veřejně
zkřémíti zkřehnouti
zkařediti zněčišťovati
zlob (2. p. zlobi) zlost, špatnost.

Obsah:

	Str.
1. Z Kosmovy Kroniky české	3
2. Hospodine, pomiluj ny!	5
3. Svatý Václave!	5
4. Legenda o Jidášovi	6
5. Z Alexandreidy: a) Úvod	7
b) Rada Aristotelova	8
c) Alexander v Babyloně	10
6. Z Dalimilovy Kroniky: a) Úvod	11
b) O zavraždění sv. Václava	12
c) Ot Druhého Přemysla krále pátého českého a Ot násilí, ještě král pánóm českým činil	13
7. Z Passionálu: Sv. Kornelius	16
8. Ondřej z Dubé: Z Výkladův na právo země české:	
a) Kde práva hledati?	16
b) Žaloba o zástavu věnnú	16
9. Smil Flaška z Pardubic: a) Z Nové rady: Úvod	17
b) Z Přísloví	18
10. Tomáš z Štítného: a) Z Řečí besedních	19
b) Z Knížek šesterých: Přemluva	20
11. M. Jan Hus: a) Z Postily: Neděle čtvrtá u puostě	22
b) Z Listů: Věrným Čechóm	26
12. Petr Chelčický: a) Z Postily: Předmluva	27
b) Z Repliky proti Mikuláši Biskupcovi	29
13. Jan Žižka z Trocnova: List hejtmanům a obci města Domažlic	30
14. Válečná píseň Táborů	30
15. Viktorin Kornel ze Všehrd: O práviech země české knihy devatery:	
Předmluva	31
16. Z Písni chval božských: Kristus příklad pokory	35
17. Bartoš Písař: Z „Kroniky pražské“: O smrti krále Ludvíka	37
18. Václav Hájek z Libočan: Z Kroniky české: O Horymírovi	38

	Str.
19. Jan Blahoslav: a) O původu Jednoty bratrské a řádu v ní	41
b) Z přídávku k Muzice: O hlasu svého šetření a pauštění	44
c) Z Filippiky proti misomusům	46
20. Z Kralické bible: Zkušeni Abrahama při obětování Izáka	48
21. Daniel Adam z Veleslavína: Z Předmluvy ke Kronikám dvěma o za- ložení země české	49
22. Václav Vratislav z Mitrovic: Z Příhod: V nových straších	53
23. Pavel Skala ze Zhoře: Z Historie církevní	54
24. Jan Amos Komenský: a) Z Labyrintu světa	55
b) Z Křaftu umírající matky Jednoty bratrské	58
c) Z Didaktiky: Že do škol všechna mládež obrá- cena býti má	61
25. Antonín Frozín: Z Předmluvy k „Obrovišti mariánského atlanta“	62
26. Antonín Koniáš: Z „Cytary Nového zákona“: Z „Písně o věčnosti“ Poznámky k jednotlivým článkům	63 64
Slovník staročeských slov	71

